

sed radendo corrigendoque, Freccia ut videtur manu, certe sæculo XVI ita fœditus, ut legendi discernendique magnam mihi interdum difficultatem objiceret. Quare haud raro scriptoris (a) et correctoris 2) manus distingui eo magis necesse fuit, quod hæc in editiones anteriores omnes derivata sit. Sed prima etiam manus tam scribendorum vocabulorum quam textus ipsius ratione a vera lectione, qualem ex prioribus capitibus et locis ex Erchemberto derivatis divinari licet, tantum recedit, ut reliquis præterea subsidiis uti oportuerit. Adhibuimus igitur: 3) Chronicon Salernitanum, quod in eodem codice existat, sed eodem modo depravatum est. 4) Leonis Ostiensis librum 1, cujus capitibus 9-47, nostri capita 2, 3, 9, 11, 14, 16, 17, 19, 20, 23, 29, 33, 35, 37, 39, 44, 46-48, 61, 65, 66, 69 excerpta habentur. 5) Joannis Chronicon sancti Vincentii ad Vulturum, unde antiqua capitum 4, 20, 29, 32-36, 38, 39 lectio haud raro agnoscitur.

Quibus inter se collatis, cum scribendi rationem, qualem in codice Vaticano sæculi XIII exeuntis offendimus, a sermone chronicorum antiquiorum Cassinensium præcipue in usu litteræ c, quæ tunc loco

(a) *Codex sæpius scribit* Racchis (Ratchis), gencium, conticum (contiguum), corruetum (corruptum), disscencio (disseasio), scitus (situs), absente (absente), prociantu (procinciu), selus (scelus), silicet, defuato, cunti; *litteram h interdum omittit* in aut (haud), yems, ystoria, ausi (hausi), alius, exalaverat, veatur (velatur), traens (trahens), *scribit* in arena, kac (ac), habiit, habeuntibus, hedificare, his (is), kovile, honestatus; ubi et nos id servavimus. *Præterea b et v commutantur* in valbus (balbus), Vari

t, g, p, s, tum plane superflua ponitur aut omittitur, recedere vidissem, in ea re codicis auctoritatem relinquendam esse censi, reliquis quam fideliter fieri poterat servatis.

Editiones anteriores, ope apographorum codicis Vaticani institutæ, hæc fuerunt: A) Carraccioli inter antiquos chronologos quatuor Neapoli an. 1626 a Muratorio SS. V. p. 15 repetita; B) Camilli Peregrini, ope lectionum nonnullarum codicis Vaticani ab Holstenio subministratarum correctæ, in Historia principum Langobardorum, Neapoli 1643, tom. I; unde a Burmanno in Thesuro IX, P. I, Eccardo SS. I. 40, Muratorio SS. II. 237, et Pratiilo I. 46 sqq., iterum expressa atque in SS. Gallicis Bouqueti tom. V, 324, VI, 203, VII, 155, excerpta est.

Adnotationes editorum anteriorum, præcipue Pratiilli, paucas tantum servandas duximus. Excerpta ex Gestis Romanorum pontificum de regibus Liutprando, Hilprando, Ratchiso, Aistulfo et Desiderio, auctoritate capituli Erchemperti perperam invocata, eidem ab editoribus nonnullis tributa, Pauli Diaconi Historiæ Langobardorum subjicienda statuimus.

(Bari), velvis (belvis), improstas, præcimo, dassis (vassis) fribolum, b et g in Liguria (Liburia, b et s in assumitur (absunitur); d *omittitur* in animaverat, aiuvandum quemamodum; *commutantur* s et x in extremitas, iusta, iuxit (iussit) ezitare (hæsitare); ph (f) et v in Vari (Phari); o et a in Longobardi, i et e in declavis et congemescit; i et g in agebat (aiebat), gurgium; u et o in commatio; u *omittitur* in Augustus. *Scribitur etiam semel* frebis pro febris. Sed omnia ea haud constanter.

ERCHEMBERTI HISTORIA LANGOBARDORUM.

a. Langobardorum 1 seriem, egressum situmque regni, hoc est originem eorum, vel quomodo de Scandania insula egressi ad Pannoniam, iterum a Pannonia Italiam transmigraverint regnumque susceperint, Paulus, vir valde peritus, compendiosa licet brevitate set prudenti composuit ratione, extendens nichilominus a Gammara et duobus liberis ejus hystoriam Ratchis pene usque regnum. In his autem non frustra exclusit ætas loquendi 2, quoniam in eis Langobardorum desiit regnum; mos etenim hystorographi doctoris est, maxime de sua stirpe disputantis, ea tantummodo retexere quæ ad laudis cumulum pertinere noscuntur. Ultimo autem compulsus 3 a compluribus ego Erchempert quasi

G ab b ortu 4 præcipuoque ab Adelgiso 5, insigni sagacique viro, hystoriam condere Langobardorum Beneventum degentium, de quibus quia his diebus nil dignum ac laudabile reperitur quod veraci valeat stilo exarari, idcirco non regnum 6 eorum, set excidium, non felicitatem, set miseriam, non triumphum 7, set perniciem, non quemadmodum profecerint, set qualiter defecerint 8, non quomodo alios superaverint, set quomodo superati ab aliis ac devicti fuerint, ex intimo corde duceas alta suspiria, ad posteritatis exemplum succincto licet et inertiprosequar calamo 9. Hac quoque flagitatione devictus, non tantum ea quæ oculis, set magis quæ auribus 10 hausi, narrare me fateor, imitans ex parte daun-

VARIAE LECTIONES.

1 Longobardorum plerumque codex. 2 add. sup. 2 3 abort :: c. abortivus A. ab ortu B. 4 Algelgiso c. 5 regen:um c. 6 triumphum cod. 7 deseriat cod. 8 calamo cod. 9 aribus corr. auribus c.

NOTÆ.

1 Id est, non sine causa ætas provector Paulum a sinqnia Historia prohibuit.

2 Sequentia interpretes vexarunt. Peregrinus et Pratiillo intelligunt, Erchembertum ab Algelgiso Langobardo, quem eumdem fortasse qui cap. 68 occurrit fuisse credunt, excitatum hystoriam scripsisse; sed tunc quid voces quasi ab ortu significant

haud video. Igitur alia ratione explicanda sunt; Erchembertus dicit se a compluribus compulsus esse, ut Historiam Langobardorum in ducatu Beneventi degentium inde ab ortu principatus, præcipuoque ab Adelgiso principe, scriberet. Quod ita esse, opus ipsum indicat; incipit enim ab Arichis duce et inde ab Adelgiso ampliori sermone procedit.

taxat Marci Lucaeque evangelistarum præconiis, qui auditus potius quam visus Evangelia descriperunt.

2. ¹ Igitur capta ac subjugata Carlo Italia (774), Pipinum filium suum illum ^a regem constituit, cumque illo stipatus innumerabili exercituum agmine crebrius Beneventum adiit capessendam. (781.) Quo tempore Arichis, gener jam fati Desiderii, vir Christianissimus et valde illustris atque in rebus bellicis strenuissimus, Beneventum ducatum regebat. Qui audiens eos super se adventare, Neapolitis qui a Langobardis diutina oppressione fatigati erant pacem cessit, eisque diaria ^a in Liburia ^b et Cimiterio ^c per incolas sancita ^b dispensatione misericordiae vice distribuit, titubans, ut conici valet, ne ab eorum versutiis Franci aditum introeundi Beneventum reperirent. (787.) Super Beneventum autem Gallico exercitu perveniente ^d, prædictus Arichis viribus quibus valuit primo fortiter restitit, postremo autem, acriter præliantibus universa ad instar locustarum radice tenuis corrodentibus, magis civium salutem quam liberorum affectibus consulens, geminas ^e soboles vice pigneris jam dicto tradidit Cæsari, hoc est Grimoaldum et Adelchisam, simulque cunctum thesaurum suum; ex quibus Adelchisa multa cum prece proprio restituta suo ^f genitori, Grimoaldum vero secum remeans detulit Aquis ^g, collata Arichis pace sub fœdere pensionis.

3. Nactus itaque hanc occasionem, et, ut ita dicam, Francorum territus metu ^h, inter Lucaniam ^d et Nuceriam ^e urbem munitissimam et præcelsam in modum tutissimi castris idem Arichis opere mirifico extruxit ^f, que ^g propter mare contiguum, quod salum appellatur, et ob rivum qui dicitur Lirinus ^h ex duobus corruptum ^h vocabulis Salernum appellatur ⁱ, esset scilicet futurum præsidium principibus superadventante exercitu Beneventum. [Hic ⁱ Arichis primus Beneventi principem se appellari jussit, cum usque ad istum qui Benevento præfuerant duces appellarentur; nam et ab episcopis ungi se fecit, et coronam sibi imposuit, atque in suis cartis: *scriptum in sacratissimo nostro palatio*, in finem scribi præcepit.] Infra Beneventi autem mœnia templum Domino opulentissimum ac decentissimum condidit, quod Græco vocabulo Agian Sophian, id est sanctam sapientiam, nominavit; ditatumque amplissimis ^j prædiis et variis opibus sanctimonialium ^k cornu-

bium statuens, idque sub jure beati Benedicti in perpetuum tradidit permanendum. Pari etiam modo in territorio Alifano ^l Deo amabili viro ecclesiam in honorem Domini Salvatoris construxit, et monasterium puellarum instituit, atque ditioni sanctissimi Vincentii martiris subdidit.

4. Defuncto dehinc Arichiso, consilio habito Beneventanorum magnates ^m legatos ad Karolum destinarunt multis eum flagitantes precibus, ut jam fatum Grimoaldum quem a genitore obsidem jam pridem ⁿ susceperat sibi præcesse concedere dignaretur. Quorum petitionibus rex annuens illie continuo prædictum contulit virum, simulque jus regendi principatus largitus est, set prius eum sacramento hujusmodi vinxit, ut Langobardorum mentum ^o laederi faceret, cartas vero nummosque sui nominis characteribus superscribi semper juberet ^p. Accepta denique licentia repelandi a Beneventi civibus magno cum gaudio exceptus est. In suos ^q aureos ejusque nomine aliquandiu figurari placuit, schedas vero similiter aliquanto jussit exarari tempore, reliqua autem pro nichilo duxit observanda; mox rebelliois jurgium initiavit.

5. Hac etiam tempestate idem Grimoaldum nepem Augusti Achivorum ^r in conjugium sumpsit, nomine Wantiam; set nescitur, quam ob rem ad fructum minime pervenit. In tantum enim odium primus eorum avidus prorupit amor, ut sumta occasione Francorum circumquaque se repugnanciam, more Hebreico sponte eam a se sequestraret; dato ei libello repudii, ad proprios lares eam vi transivit. Hoc quidem callide licet egerit, effertatem tamen supradictarum barbararum gentium sedare minime quivit; nam tellures Teatensium et urbes a dominio ^s Beneventanorum tunc subtractæ sunt usque in presens, nec non et Nuceriae urbs tunc capta est, set celeriter a fato Grimoaldo acquisita est (802), apprehenso in ea Guinichiso duce Spolitensium cum omnibus bellatoribus inibi repertis.

6. Frequenter autem Karulus cum cunctis liberis, quos jam reges constituerat, et cum immenso bellatorum agmine Beneventum præliaturus aggreditur; set, Deo decertante pro nobis, sub cuius adhuc regimine fovebamur, innumerabilibus de suis peste perditis, cum paucis nonnunquam inglorius revertentibus ^t tur. Unde factum est, ut Pipino regnante in Ticino et Grimoaldo præsidente in Benevento, frequentis-

VARIAE LECTIONES.

¹ capitulum divisionem Codex ante caput 44 haud agnoscit. ² Ita aut illis 1. habere videtur; illic 2. ³ Il-liguria c. qui constanter liguria scribit. ⁴ sancita: c. ⁵ deest 1. manu 2. ⁶ ita 4 (1. 12); gemina c. ⁷ su c.: c. fuit 2. ⁸ a quo c. ⁹ met:: c. ¹⁰ ita 1 scripsisse videtur; munivit et nova fabrica reparavit, quæ civitas 2. ¹¹ corrupt:: c. ¹² ita 1?; appellatum, quam civitatem sic idem princeps fortificavit ut 2. ¹³ Hic usque præcepit ex 4. (1. 9., qui ea ex Herchemberto laudat, adsumta, in codice desunt. ¹⁴ ita 4.; sanctimonial c. ¹⁵ ita restituendum videtur, predito alifano 2. aliphauo 5. ¹⁶ magnantes c. ¹⁷ ita corresi; pridie c. ¹⁸ juberet muros Salerni Acherentiae et Consiae funditus everteret. Accepta. edd. ex 3. ¹⁹ suo c. ²⁰ acivorum c. ²¹ ita 2. dominis 1?

NOTÆ.

^a Pensiones.

^b Leburia, terra di Lavoro.

^c Ager Nulanus.

^d Præstium.

^e Nocera.

^f Arichis Salernum jam ante adventum Caroli munierat. Cf. Mon. G. SS. 1, 118, 168, 169.

^g Ab occidente Salerni.

cinum bellum vexaret Beneventanos, ita ut nec ad momentum pax interfuerit illis viventibus. Erat enim uterque juvenili ætate nitentes et ad commotiones¹ et bella declivi^a. Pipinus autem, fultus suorum² præsidio bellatorum, jugi continuoque prælio exagitantabat eum; Grimoalt vero et civitatibus munitis et primoribus quam plurimis constipatus, parvipendens æ despectui ducens illius persecutionem, in nullo cedebat ei. Aiebat³ itaque per legatos suos Pipinus: *Volo quidem, et ita potenter disponere conor, ut sic uti Arichis genitor illius subjectus fuit quondam Desiderio regi⁴ Italiæ, ita sit mihi et Grimoalt!* Quibus econtra Grimoalt asserebat:

Liber et ingenus sum natus utroque parente;
Semper ero liber, credo, tuente Deo!

7. (807.) Et hoc quidem ita de hac luce subtracto, Grimoalt alter suscepit jura Beneventi tuenda, thesaurarius⁵ videlicet diavæ memoriæ Grimoaldi prioris, vir quoque sat mitis et adeo suavis, ut non solum cum Gallis, veram etiam cum universis circumquaque gentibus constitutis pacis inierit fœdas, et Neapolitis supra memoratis gratiam pacemque donavit (808). Sed quia antiquus hostis semper invidet pacatis et plis viris, atque bella et discordiæ semina in eis serere molitur, Dauferium quendam, virum spectabilem, suæ artis malicie ignivit, et cum nonnullis aliis Belial horrendum fecit inire consilium adversus principem fatum, hoc modo depositis quippe in itinere insidiis, ut dum per pontem proficisceretur Veterrimæ orbis^b ad prædictam urbem Salernum properans, impulsus a membris Satanæ profundum, fluctibus^c marinis immergeretur, esset beluis in pastum. Sed revelante sibi occulorum cognitore Deo, suis ad se accersitis, jam dictum incolumis pertrausit pontem; eos autem, qui suæ salutis hostis fuerant, cepit et vinculis iniecit. (816.) Dauferius vero quia tunc non aderat illic, hoc agnito, fugam arripuit et Neapolitis susceptus est.

8. Quo comperto, Grimoalt non segniter egit, set confestim iter Neapolim agreditur, exercitumque post se accelerare jubet. At ubi juxta memoratam perapplicuit^d e urbem^e, juventutis populus ejusdem civitatis armis evectus, obvius illi audacter eminus exivit in prælium; quod ille ut intellexit, protinus itinera eorum revertendi prius irretire molitus est, et ita demum in eos insurgere voluit. Tantam denique hostium stragem cœpto bello mari et terraque fecit, ut fretum adjacens vix per septem et eo amplius dies cruore occisorum purgaretur; in terra vero tumuli nunc usque interfectorum conspiciuntur cadaverum, et ut ab eisdem incolis referentibus compertus sum

A quinque milia fere hominum eadem tunc in acie occubuerunt. Idem enim Dauferius una cum magistro militum qui tunc inibi regnabat, soli elapsi, fugibandi mœnia illius urbis tandem ingressi, nec ibi sic quidem requiem capiunt; nam egressæ conjuges virorum peremptorum gladiis, insequabantur illos, dicentes: *Reddite nobis, o caduci viri proditori⁶, quos nequiter interfecistis! Quare, inquit⁷, adversus eos prælium insurgere conati estis, quem pro certo invictum scitis?* Grimoalt vero acrius eos insecutus est usque ad portam que dicitur Capuana, ita ut proprio conto eam percuteret; nec erat quispiam qui resisteret. Clausis tantum obseratisque foribus, qui remanserant infra muros se-tutaverunt. Reverso igitur Grimoaldo ad castra cum suo exercitu incolume, altera die pro fatigio sumpto et pro interemptis affinitibus, jam dictus perfuga dux dedit in exeniam octo milia aureos supradicto principi, et memoratum Dauferium ad pristinam reduxit gratiam. Statim denique ob solitam misericordiam prædicto viro donationem de rebus suis præcepto firmavit, gratiam vero familiaritatemque primam non denegavit. Interea Radechis comes Consinus, Sico Agerentinus castel-deus, quem Grimoalt dudum proscitum^d recuperat honoribus plurimis deferens, sub dolo insurgentes in eum, cum jam extremum spiritum traheret, gladio eum peremerunt (817).

9. Interfecto igitur eo innocenter, prædictus Radechis Siconom loco illius principem subrogavit. Ipse vero non malam post tempus cuncta viriliter munda metu gehennæ abdicans, ad beati se contulit Benedicti suffragia, catenaque cervice tenus vinctus, ejus cœnobium Christo militaturus adiit, se reum quoque clamitans et impium, se male egisse ac crudeliter vociferans, sicque monachicum scema¹⁰ sumens, in tanta se restrictione corporis animique coram oculis internis arbitris in eodem monasterio coartavit, ut nulli scrupulum adsit omnium facinororum suorum veniam adipisci meruisse. Circuibat illo sape diabolus girans septa sacri monasterii, et voce perspicua et multis audientibus clamitabat inquires:

Heu, Benedicte, mihi! Car me uadique rodis? Inique
Me plus hinc pulso, nunc mea membra lucra!

10. (818.) Suscepto itaque Sico principatu, fœdus cum Francis innovavit, Beneventanos bestiali effritate persequitur, atque se superstitute fillum suum, Sicardum nomine, heredem principatu effecit, virum satis lubricum, inquietum et petulantem¹¹, animique elatione tumidum. (821.) Per idem tempus Neapolitis, quorum superius mentionem feci, bellum a Sicone¹² creberrimum motum est, et civitate valide

VARIÆ LECTIONES.

¹ commotiones c. ² ita emendavi; fultorum c. ³ Agebat c. ⁴ regis f. ⁵ thesarius c. ⁶ fructibus c. ⁷ perapplicuit c. ⁸ u. continuo multe i. 2. ⁹ i. e. proditores; ppitori c. ¹⁰ i. e. inquiet. ¹¹ sema r. ¹² petulante c. ¹³ sicione c.

NOTÆ.

^a Id est declives.

^b Vietri prope Salernum.

^c Id est, circumeirca applicuit.

^d Id est advenam.

obsessa tellure pontoque ac fortiter jaculis et scorpionibus oppugnata, pene capta esset, si defuisset ingenium. Nam juxta ora maris muro¹ arietibus et machinis funditus eliso, jam cum catervatim populus ingredi urbem niteretur, dux jam dictæ civitatis, data mox obside genitrice suâ ac duobus propriis liberis, magnopere eum callida arte exflagitans per nuncios misit² ita: *Tua est urbs cum universis quæ infra se retinet; placeat ergo pietati tuæ, ne inter prædam detur; crastina autem die cum trofeo victoria gloriose ingredi, possessurus³ nos omniaque nostra!* His ergo suggestionibus fidem accomodans, diem sustinuit venturum. Subsequenti vero nocte interrupta urbs muro firmissimo solidata⁴ est, et crepusculo quo se suamque tradere pollicitus est civitatem, arma bellica suscipiens, contra eum se erexit ingenti certamine. Oppressi igitur durius a genitore et filio per sedecim continuos annos cives præfate urbis, cum jam ad extremitatem maximam pervenisset, ad Francorum se contulere præsidium. His denique diebus præerat illis cæsar Lodogivicus cognomento Almus, filius Karli superioris augusti, qui Lutharium natum suum consortem dum regni asciret, ab eo una cum socia sua captus ac custodia⁵ mancipatus est, set ab optimatibus⁶ suis ereptus, ad pristinam sublimatus est gloriam; quibus antientibus, obsidio ab illis aliquandiu sublevata est (831).

11. Circa hæc tempora gens Agarenorum a Babilonia et Africa ad instar exanimis apum manu cum valida egrediens, Siciliam properavit (832), omnia circumquaque devastans; tandem civitatem insignem Panormum nomine captam, nunc usque commoratur, plurimasque in eadem insula urbes et oppida dirruens, jam pene tota illarum gentium ditiori substrata congeminat. (840.) Inter hæc moritur Lodogivicus, qui secundus in Gallia augustali præerat imperio, Lutharius supradictus illius regni hæres effectus est, atque ab hoc Francorum divisum est regnum, quoniam Lutharius Aquensem et Italicum, Lodogivicus autem Bajoarium, Karlus vero, ex alia ortus genitrice, Aquitanicum regebat imperium.

12. (833.) Sed ut retro vertam sermonem, mortuo Sicone, Sicardus monarchiam solum optinuit, qui jam cum patre sæpius memorato per aliquot feliciter imperaverat annos; cepitque populum sibi commissum ex levitate animi beluina voracitate insequi ac crudeliter laniare. Inter hæc, ut Asverus Aman, ita iste prætulit cæteris Rofridum quendam, filium Dauferii cognomento Prophetæ, cujus consilii sub versione multa sacrilega ac blasima⁷ patrabat. Fuit

A autem idem vir in mundanis rebus prudens, et nimium versutus, et ultra quam credi potest callidus; adeo enim circumvenit præstigiis suis fallacibus supradictum⁸ virum, ut illo absente et dissentiente nil unquam⁹ exercere vel ad momentum¹⁰ aude-ret¹¹; sicque ab eo deceptus et inlaqueatus est, ut germanum suum, Siconolfum nomine, gratis perpetuo dampnaret exilio (834), cunctosque Beneventanæ gentis proceres aut custodias aut morti indiderit; ad hoc nimirum tendens, ut dum relictus ac destitutus solacio esset optimatum, citra suam surrunque sanguinis effusionem facillime interimeretur. Quamobrem et Maionem cognatum suum tonderi jussit et monasterium retrudi, Alfabum¹² denique, quo nemo fidelior eo tempore fuit, virum illustrem et fortissimum robore, laqueo suspendi fecit. Tuncque factum est ingens perjurium in Benevento, et quo conicitur iram Dei primum fore provocatam ad perdendam terram.

13. Talia eo tractante, divina actum est dispensatione, ut dum alium innocenter conaretur extinguere, prævenientem interim langorem ipse cœliis spiritu pariter et carne percussus interierit. Prius enim quam obiret, ut cumulus sææ perditionis justus augetur, pro amore pecunia spectabilem et Deo dignum virum sanctitate conspicuum, Deus dedit nomine, beatissimi Benedicti vicarium¹³, a pastoralis¹⁴ monasterio monachorum seculari¹⁵ magis potentia quam congrua ratione deposuit ac custodia mancipavit; cujusque nunc usque cineres, ¹⁶ quo recubatus, nonnullos febre detentos variisque langoribus oppressos ex fide poscentes creberrime curare noscuntur. Quid enim dicam de hujus viri nequitia, quando quidem distractis ecclesiarum cœnobiorumque prædiis, nobilibus ac mediocrum rebus violenter ablati, secundum subputationem dierum anni embolismi¹⁷ curtis¹⁸ opulentissimas aggregavit. (839.) Hoc quoque misero ita obeunte, paulo post a filii vel Adelferio¹⁹ nomine, Sicardus supradictus princeps gladio perimitor; Deo juste retribuente, qui plerumque reddit iniquitatem patris in filios carnem solummodo feriens ulciscitur; ut quia Sico, genitor suus, Grimoaldum, seniore suum, indebite occideret, ulciscente Deo, filius illius a subditis interficeretur. Et isto hoc modo decedente, percussor non lætatus est. Nam parvo post tempore a Sicone notho, cognomento Albo, prædictus homicida extinctus est, scilicet ut juxta verbum Domini, qui gladio corpus proximi transverberavit, justo valde judicio talionem, hoc est similem ultionem²⁰, in se ipso expertulit.

14. Decedente itaque Sikardo ab hac luce corp-

rea, Radelgisus principatus regimen suscepit, thesaurarius ¹ præfati viri, in cuius electione omnis ut ita dicam Beneventi provincia consensus, vir autem blandus ac bonis moribus pollens. (840.) At ubi isdem primatum promeruit, Siconolfus, quem superius exulem præmissi, a custodia carceris elapsus fugere latibulum cœpit, et ab Urso, comite Consino cognatoque suo, aliquandiu latuit occultatus. Quo etiam tempore liberi Dauserii Balbi ², videlicet Romoalt, Arichis et Grimoalt, nec non et Guaiferius, Beneventi mœnia relinquentes, Salernum invasere, Siconulfumque quo latebram fovebat repertum, seniore sibi unanimiter constituerunt; factaque tunc talis dissensio, qualis nunquam fuit in Beneventum ex eo quo Langobardi in ea ingressi sunt. Ante adventum itaque Siconolfi in Salernum missus est Adelmarius a supradicto Radelgiso principe, ut filios Dauserii ad suam fidelitatem converteret; qui illuc abiens, astu doloso principem ³ deseruit et se illis sociavit ⁴, eosque ignivit deterius.

15. Eodem quoque tempore Landolfus jam Capuæ præerat gastaldus, vir quippe ad bella promptissimus debellator. Hic autem vetustam exercens inimicitiam cum quibusdam de genere Seducorum, animo et gente crudelibus viperis, interfeci fecit ex primis eorum septem viros, uni eorumque manibus abscondi; reliqui præsidium fuge sumentes, Benevento adeunt Radelgisum, adfinem suum. Landolfus autem Siconolfum ingressus, a Radelgisi dominatione se subducens Siconolfo sociatus est, ac primum cum Neapolitis pacis conjunxit fœdera. Fretus itaque Siconolfus huius ac liberorum ejus auxilio, totam Calabriam suo subdidit famulatui maximamque partem Apuliæ; dein adversus Beneventum præliis insurgere nititur, plurimasque urbes et nonnulla oppida ab ejus dominio auferens suoque juri ⁵ subjecit; et quia erat vir bellicosissimus, partimque metu, pene cunctam populam cum ambiens sequebatur. Prius enim quam Siconolfus Salernum obtineret, a prædicto Adelmario ⁶ Radelgisus invitatus et a suis stratoribus fraude suasus, Salernum quasi capturus adventavit. Quo dum pervenisset, castrametari grandi cum audacia placuit, set subito velud turbæ civitate isdem vir cum satis Dauserii filiis egressus, eos inaudita cæde mactaverunt, bonaque eorum cuncta diripientes ditati sunt; et Radelgisus vix cum paucis inglorius fugiens evasit, nec ultra ausus est Salerni metas gressibus attingere.

16. (848.) Illis quoque diebus Pando quidam ⁷ Barim regebat, qui jussis optemperans Radelgisi, Saracenorum phalargas in adiutorium accitas juxta murum urbis et oram ⁸ maris locavit commorandas. Illi autem, ut sunt natura callidi et prudentiores

A aliis in malum, subtilius contemplantes munitionem loci, intempesta noctis Christicolis quiescentibus per abdita loca penetrant urbem, populumque insontem, partim gladiis trucidarunt, partim captivitati ⁹ induerunt. Supradictum vero proditorem gentis et patriæ, variis multisque suppliciis debachantes, postremo, ut vere dignum fuit, marinis sugillarunt gurgitibus. Quo comperto Radelgis, quia eos urbe nullatenus evellere quibat, cœpit tamen quasi familiares amicos excolere et ad suum adiutorium seuis provocare; ac primum castrum Cananense ¹⁰ una cum Urso filio suo illis destinavit oppugnandum. Confestim igitur intimatur hoc Siconolfo; perstatim mora seposita eos debellaturus proceperat, atque super eos audacter irruens, cunctos qui fugere nequiverant armis stravit, tantoque victoriæ positus est trophæo, ut ex innumerabili ¹¹ acie paganorum vix pauci elapsi essent, qui urbe residuis casum ¹² pereuntium explicarent. Rex vero eorum, Calko nomine, solus cum dedecore fugiens, quo in itinere jam fesso ammisso, tandem valde lassus plantis propriis urbem introgressus est.

17. Interea Siconolfus Beneventum crebris præliis graviter affligebat, atque ut dici solet *mala arbor, modo malis infingendus est cuneus*, contra Agarenos Radelgisi Libicos Hismaelitas Hispanos accivit, hisque invicem intestino et extero altercantibus bello, ultramarina loca captivis nostræ gentis diversi ¹³ sexus et ætatis fulciebantur. (845.) Quadam vero die convenere utraque acies in Fureulas Caudinas ¹⁴, commissumque est belli certamen, ac primo impetu Radelgisi pars victrix existens, Siconolfi exercitum totum in fugam vertit. Siconolfus autem in loco tutissimo tunc constitutus, cum paucis suorum mox super Beneventanos triumphantes ac suos ¹⁵ insequentes virili irruit animo, et non minima cæde prostravit; patrataque victoria, plurimos eorum gladiis extinxit, nonnullos cepit, reliquos vero in fugam compulit. Fretus itaque frequentissimis victoriis, omnes urbes et castella a Radelgisi abstrahens jure excepto Siponto, Beneventum circumdedit oppugnandum; cumque telis et lue famis non mediocriter coarcteretur, mandatum ilico est Guidoni ut propicaret urbem. Erat autem idem Guido dux Spolitensium, Siconolfi cognatus, pro cupiditate tamen pecuniarum, quibus maxime Francorum subicitorum genus, postposito vinculo parentali in adiutorium ilico profectus est Radelgisi, atque per nuncios suggestit Siconolfo obsidente urbem, ut obsessione ¹⁶ relicta ad propria remearet, adiciens inter cætera: *Permitte ¹⁷ me loqui cum Radelgiso, quia tuæ magis parti farebo*. Recessit igitur Siconolfus a loco illo; Guido interim applicuit, et accepta a Radelgiso unam sel-

VARIÆ LECTIONES.

¹ thesaurarius c. ² balui c. ³ principe c. ⁴ illisociavit c. ⁵ juris c. ⁶ adelmario c. cf. c. 14.
⁷ quidem corr. quidam c. ⁸ ora c. ⁹ captu cæteris erasis c. ¹⁰ in margine manus sec. xv et xvi scriptum
 est civitas fuit, set nunc est destructa, prope barolum et hodie locus dicitur prior ad canne. ¹¹ numerabili c.
¹² urbem r. casu c. ¹³ diversis c. ¹⁴ fureulas caudina c. ¹⁵ suo c. ¹⁶ extinxit c. ¹⁷ obsessione c.
¹⁸ permittet c.

lam pro septuaginta milibus nummis aureis, dirruit quodcumque pollicitus fuerat suo cognato, et alienatus ab eo via qua venerat rediit.

18. Post hæc prædictus Guido suasit Siconolfo, ut datis quinquaginta milia nummis aureis pro adunatione provincie Beneventanæ, *Et optinere te, inquit, faciam eam hinc et inde, quasi palmo meciaris eam!* Cujus tunc consilio consensit ¹ Romam adiit, aureos tribuit, sacramenta dedit, jusjurandum suscepit, nichil proficiens inanis abcessit. Erat autem adhuc inter Siconolfum et Radelgisum frequentissima pugnae concertatio et cotidiana litium seditio, unde et ex diversa parte quibus via justitiæ displicebat alternatim ab uno in alterum confugebant, fiebantque crebra par ² rapinae incestaque fornicationes. Erant siquidem universi erranei et ad malum prompti, quasi bestiae sine pastore oberrantes in saltum. Sed cum jurgiter civili bello invicem inter se lacerarentur, essetque omnium pernicies et, ut ita dicam, animæ et cordis extrema perditio, maxime quia Saraceni Benevento degentes, quorum rex erat Massari, infra extraque omnia funditus devastavit ³ ita ut etiam optimates filius pro nichilo ducerent atque ut ineptos servulos taureis duriter flagellarent ⁴.

19. (855.) His quoque diebus mortuo jam dicto Luthario, regnum Gallicum pentifarie ⁵ divisum est, quoniam Lodogulcus et Karlus, germani ejus, Bajoariam et Aquitaniam regabant, primogenitus ejus filius Lodogulcus nomine Italiam, secundus Lutharius Aquis, tertius Carlicus Provinciam tuebantur. Huic ergo Lodogulco augusto suppliciter relatum est per Landonem ⁶ comitem Capuanum, filium ⁷ Landolfi supradicti viri, et per Ademarium jam fatum virum ⁸. Qui licet erat admodum parvulus ⁹, pro Dei tamen zelo eorum humilibus precibus aures accomodans, etiam consensum ¹⁰ præbuit; et celeriter veniens, universos prophanæ gentis hostes ¹¹ ab urbe vi distrahi ac ¹² franca necari fecit (849); et presentibus omnibus Langobardis, inter duos prædictos viros totam provinciam Beneventanam æquitatis discrimine sub jurejurando dispersit. Hoc autem facto, non diu supervixit Siconolfo, set debitum mortis munus exolvens, filium suum adhuc lactantem ministerii sui reliquit heredem. Cui superates parum qui extitit Radelgis. Quo migrato, Radelgarius filius ejus in principatum loco ejus electus est, vir plane fortis viribus et animo pius, ac corpore cunctis gratus.

20. Per idem tempus Agareni Barim incolentes, cœperunt devastantes stirpitus deprædare totam Apuliam Calabrianque, ac pedetentim ¹³ Salernum ac

A Beneventum depopulare intiarunt ¹⁴ (852). Tunc iterum suggestum est lamentabili supplicatione jam sepe dicto pissimo augusto per Bassacium ¹⁵ venerabilem virum, beati Benedicti vicarium, et per Jacobum sancti Vincentii abbatem, ut properare quantocius dignaretur, et suo adventu eriperet quos ante jam misericorditer redemerat: *Et simus, inquit, fidissimi famulis illius, constituatque nos subesse cui libet ultimo suorum!* Qui sine mora veniens, cum incredibili multitudine Barim perrexit, set pro ¹⁶ omnibus oblii Capuani suam ultroneam sponsonem ¹⁷, urbibus se recondentes, Landulfum tantum antistitem vice sua illic destinarunt. Videns autem supradictus cæsar et illorum fallacium et se nil proficere, sine emolumento ¹⁸ recedens abiit, concesso principate ¹⁹ Salernitano Ademario, fortissimo et illustre viro, Siconolfi filium exulem fecit. (854.) Interea obiit Radelgarius Benevento; cui successit germanus ejus nomine Adelchis, vir quippe mitissimus et amabilis, cunctis ²⁰, tantaque mansuetudinis, ut etiam ab exteris diligeretur. Set, quod pejus, provincia in multis divisa ad exitium magis quam ad salutem de die in diem a dominatoribus ducebatur.

21. Subtracto vero ex hac luce Landolfo Capuano comite (843), ut post tergum ²¹ redeam, quatuor reliquid liberos, Landonem videlicet jam fatum virum, Pandonem, Landonolfum et Landolfum futurum pontificem, viros singularis prudentia virtutisque ²² efficacia valde compotes ²³; ex quibus Lando Capuanum, Pando marepahissatum ²⁴, Landonolfus Teanum regabat, Landulfus vero adhuc juvenis ²⁵ palatinis ²⁶ excubabat obsequiis. Hic autem novissimus, ut ²⁷ post in patulo claruit, cum adhuc viscere gestaretur genitricis, eadem mater, cum se quadam die sopori juxta viri dorsum dedisset, facem igneam peperisse visum experta est. Quæ fax cum humi solo cecidisset, in maximum ignis globum aucta est, visaque est totius Beneventi confinium concremare, sicque cum sompno pariter et visio ²⁸ elapsa est. Quæ nimium perterrita, proprio mox conjugi mœsta curavit indicare ²⁹; cujus visionis finem genitor ut audivit, in paucis ³⁰ sillabarum dictionibus futura ejus dira opera complexus est, dicens:

Heu me, dulcis amans, quæ nos tunc fata ³¹ secuntur, Augurium sævum monstrat tua visio dira!
Hac tuus hic ortus ³² legitur qui clausus in alvo,
Diliget hanc illum ³³. spernet qui sanguine caros,
Postremo cives viperino devoret ³⁴ ore,
Ac velud ignis edax rectorum pectora buret.

VARIAE LECTIONES.

¹ concensit c. ² pariter? ³ devastaverunt? ⁴ flagarent c. ⁵ ita 4. (l. 29.) pentifari c. ⁶ est. Landonem c. cf. c. 21. ⁷ filii c. ⁸ virum nec non per venerabilem abbatem Bassacium, ut ad has partes venire cosque a nefandorum Saracenorum devastatione eripere tantisque calamitatibus finem dignaretur imponere pergit Leo l. 29. ⁹ parvulus? ¹⁰ consensum c. ¹¹ hoste c. ¹² distrai hac c. ¹³ pedetentim c. ¹⁴ intrarunt 5. ¹⁵ bassacium c. ¹⁶ præ 5. ¹⁷ sponsonem c. ¹⁸ emolumento f. ¹⁹ Adelgis cumi bonitate deformis, sed quod pejus est etc. 5. ²⁰ postergum c. ²¹ viros tutisque c. ²² compotens c. ²³ mare pahissatum c. marepahis Suram ed. ²⁴ ita emendari; indolis c. teneræ indolis ed. ²⁵ palatis c. ²⁶ et c. ²⁷ viso c. ²⁸ indagare c. ²⁹ ita corrigo; in facis 2 infatis ed. ³⁰ fatta c. ³¹ urcus c. ³² ita, cum editis lego, aut illum c. ³³ duret f. devoret 2.

Quod ille, in extasi mentis licet, prædixerit, nos quoque propriis intuiti sumus optutibus, qui innumera- biles insontes homines illius facto conspeximus pro igne a gladiis corruisse. Ignis itaque ille ipsum hu- mani generis sanguinem, qui postea eo operante fundendus erat, sub quadam ymaginis specie porten- debat; quod ne cui incredibile hoc aut ymagine forte confictum videatur, tot mihi testes sunt quot pene homines versantur in urbe. Hujus enim actio fi- nisque exitus in subsequenti propalabitur.

22. Horum denique genitor cum jam diei ultimæ appropinquaret, ut a referentibus audiui, vocatis li- beris suis hoc in edictum illis tradidit, ne unquam, quantum ad se pertineret sinerent Beneventum cum Salerno pacisci: *quia non erit, inquit, vobis profuturum*. Cujus monitum filii audientes, opere pariter patrarent, atque suis heredibus in jus perpetuum sicut a patre susceperant reliquerunt. Magnum sanum hereditarium suæ reliquerunt soboli, ad- versus divinum dumtaxat præceptum gerentes quod ait Jesus discipulis suis: *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis* (Joan. xiv). Accepto itaque jure regnan- di, modo Siconolfo obsecuntur, parvipendunt imperiis ejus, set præ omnibus Landonolfus contra- rius illi semper et ingratus extitit, adeo ut etiam filio illius natam suam necessitate ductus arraret. Hoc autem tempore Paulinus, Deo dignus et carus vir, Capuæ præsul, ab hac carnea subtractus est face, atque Landone supradicto viro viriliter decertante, Landolfum, fratrem suum, episcopum ordinavit; set incongruam vicissitudinem filiis ejus post patris intulit obitum, quos velud durissimos hostes vario ac perpetuo multavit exilio.

23. (851.) Mortuo itaque Siconolfo, ut unusquis- que quod sibi habile videretur ageret, filium ejus adhuc anno carentem loco ejus subrogarunt. Tunc cœperunt prædicti fratres concives suos, partim ambitu, partim metu agitati, ferina persequi in- gluvie et custodiis mancipare; quamobrem et a Pandulfo consanguineo suo Suessulam ingenio auferentes, suæ ambitioni nexerunt, ipsum et liberos illius extorres fecerunt, de quibus dehinc unum gladio, alium igne perdidit, duosque super- sitites jugi continuoque dampnarunt exilio. Suessu- lam autem postea a Landulfo Landonis filio captam, annitente sibi Sergio magistro militum, quia socer erat illius, nunc usque retinet eam.

24. (856.) Hac tempestate, casu an judicio su- perno actum sit, tota urbs Sicopolis igne cremata est, ita ut ne una domus remaneret inusta præter episcopalis aula. Qua reperta occasione, Landulfus præsul et Landonolfus, germanus ejus, consili-

A inierunt, ut deserta angustis montis cohabitatione, ad plana et præclara campestria descenderent ad com- manendum: *Non sumus, inquit, caprearum ho- vile, ut in saxorum cavernis tueamur, ad humillaque- denique descendamus, ut altos nos et inhumiles cir- cumspicientibus præbeamus!* Quibus tunc adsensum Lando minime præbuit, quia delirum ac frivolum erat, inter tot procellas urbem munitissimam dese- rentes ut suillo cœno locarent.

25. Hiis invicem ita altercantibus, duo prædicti viri cœperunt hædificare murum supra pontem qui vulgo Casilinum dicitur; quorum opera ut perspexit Lando, inchoavit ac mirifice perfecit hædificandam urbem. Ut autem munita est et habitari cœpta, super- venit Guido jam dicto cum universis Tuscis, et obsedit eam hinc et inde graviterque angustiavit (858), quia nolbant subici Ademario jam fato viro. ob improbitatem Landolfi præsulis et Landonolfi, quoniam illum præ cæteris affectu favebat fraterno, aliis quasi exteris spreto. Dum enim valide intus affligerentur cotidiana pugna, et foris sata dele- rentur, tandem robore et violentia devoti colla sub- diderunt famulatu, excepto Landonolfo; quamobrem Suram, cuncta oppida confinia a Landonolfo domi- subtracta et Guidoni sunt tradita, sicut promissum fuerat. Quo facto in tantam animi tristitiam corruit prædicatus vir, ut in proximo spiritu exhalaverit.

26. Per idem tempus veterem inimicitiam vindicare volens Ademarius, filium Marini Malfitani, cognatum videlicet Pandonis, dolo cepit, et Sergio magistro militum, cum quo fœdus inierat, exulem tradidit; qua pro causa ab eodem Sergio etiam Ma- rinius fraude captus est. Hinc etenim æternum jur- gium inter Ademarium et Pandonem ortum est; unde factum est, ut in seio Landone Landulfus epis- copus et Pando suaserint Guaiferio filio Dauserii Balbi, et fecerunt apprehendere Ademarium princi- pem, et Guaiferium sponte sibi seniore elege- runt, jurantes ei gravi sacramento. (861.) Set oisus ad consueta vitia defluentes, et huic statim post ex- cessum Landonis, soceri illius, mentiti.

27. Mortuo denique Landonolfo (859), non multum post Lando dira paralisi parcutitur, lectum per annum integrum fessus detinebatur. Hoc agnito, Sergius magister militum præsidii illeclus Ademarii, ut priora replicem, dirrupit juramentum quod cum Landone pactum fuerat, et adversus filium illius bellum excitavit. Nam octavo Ydus Maias (8 Maii) quo beati Michaelis archangeli sollempnia nos sollempniter celebramus, quo etiam die priscis tem- poribus a Beneventanorum populis Neapolites for- titer cæsos legimus, hac ergo die, nullum honorem

VARIÆ LECTIONES.

dans Deo, misit duos liberos suos Gregorium magistrum militum et Cæsarium, nec non et Landulfum generum suum Suessulanum, cum quibus Neapolitum et Malfitanorum exercitum tam pedestrem quam et equitum pene ad septem milia viros misit, dans ei in præceptum ut Capuam obsideret. Quibus audacter occurrit ceu leo servidus Lando junior, repperitque eos transvadatos pontem Teodemundi suos acriter expugnantes; totis viris super eos irruit, atque cuneum eorum acindens gladiis ventilavit, captumque Cæsarium et ferme octingentos alios, reliquos in fugam vertit; sicque triumphans reversus est. Pando autem, illius avunculus, Adomarii metuens adventum, ad monumentum quondam Trasarici interrim observabat excubias. Post hæc Pando, erepto Marino vinculis, Cæsarium cum universis

libertati restituit.

28. (860.) Illis quoque diebus Lando senior, crescente interim langore, ad extrema perduetus est, vocatisque duobus fratribus suis, Pando scilicet et Landolfo antistite¹, Landonem filium suum eis supplæci prece commendare studuit, atque in manus eorum tradidit dicens: *Taste Deo sanctaque ejus ecclesia, vobis eum commendo, ut eodem in judicio futuro judicemini, quo eo in præsentibus abusi fueritis!* sicque humanum faciens obiit. Quo migrato, non diu ad juramentum perstitit fratrum; nam subdole pro cupiditate castaldatus et Landonem et ceteros fratres urbe repulerunt, et a Guaiferio alienati sunt, eum sacramenta recentia dederant, præcipueque Landolfus per evangelia missarumque sollempnia nec non et per manus saceratas suas ille non semel juraverat. Hoc facto, Lando Caiaxie ingressus est, capto in ea Aioaldo, qui a prædictis viris eam ad custodiendum fuerat directus. Eodem igitur tempore Landolfus², frater Landonis, Casam Irtam³ cepit; set superveniens Pando, cepit eum cum quadraginta primoribus, quibus redditis, castrum Caiaxie recepit, et receptis filiis Landonis a Guaiferio et Landolfo fratre eorum in Suessulam⁴. Quibus exterminatis⁵, minime quievit eorum rabies, set cœperunt eos persequi jugiter etiam terminos Suessulam expugnantes. Hos siquidem Guaiferius princeps non segniter⁶ adjuvabat, et multotiens locum eadebat eis, nolens frustra⁷ Christicolam fundere cruorem. Set Landolfus præsul non hoc religionis gratia set imbecillitati deputans, vi suum germanum contra Christum Domini pugnare cogebat. Fretus ergo filiorum trium, Maionis, et Maienolfi nec non et Adelgisi filii Adelgisi Beneventani prin-

cipis, cum adversus jam dictum principem summisit; set justo Dei judicio, a quo omnis potestas et ordinatio consistit, ipse primus occubuit; nonnulli⁸ ex eis capti, reliqui autem fugati sunt.

29. (862.) Inter hæc Saugdan⁹, nequissimus ac secleratissimus rex Hismabelitum, totam terram Beneventanæ igne gladii et captivitate crudeliter devastabat, ita ut non remaneret in ea habitus¹⁰. Quamobrem et Gallorum exercitus crebrius adveniens¹¹ eorum effertatem opprimendam, set nil proficiens, via qua venerat repedabat. Unde factum est, ut Adelgisum Beneventi principem, coactata pensione et obsidibus, pacem eo¹² firmaret. Quo tempore Maielpotus¹³ Telesinus et Guandelepert Bovianensis¹⁴ castaldei multa cum prece conduxerunt Lambertum ducem Spolitensium, et Garardum comitem¹⁵, et obviantes eidem Saugdani, cum de Capuæ depopulatione reverteretur, in Arvium¹⁶ tellure irruerunt super eum. Set exurgens jam dictus vir, et super Beneventanos et Francos fortiter se injecit, ac dirruptis cuneis, plurimos eorum interemit, nonnullos cepit et crudeliter extinxit; Garardus vero comes, Maielpotus, et Guandelepert, supra dicti viri, eadem in acie tunc occubuerunt. Qua de re audaciam ex illo die potiosum sumens, Beneventum ejusque cœnobia funditus delevit, ita ut nullus locus præter urbes præcipuas ejus effertati¹⁷ evaderet. Quibus diebus¹⁸ et castrum Benefranum¹⁹ cepit et cœnobium sancti Vincentii martiris deprædavit, et pro hædificiis non combustis tres milia aureos accepit. Hoc facto, et a vicario beati Benedicti totidem nummos accepit²⁰.

30. (862.) Mortuo denique Pandone, Landolfus episcopus solus superstes remansit. Qui Pandonolfum, nepotem suum, vice patris sui Pandonis comitem in Capuam constituit, qui vulneratus ex prælio quo genitor occubuerat semivivus evaserat. Hic autem in familiaritate sua habebat Dauferium cognatum²¹ Maionis; cujus versutias metuens Landolfus præsul, monuit Pandonolfum, ut, dato ei adiutorio, abibi eum ad commanendum destinaret; qui nolens illius consilio acquiescere, clam agressi tres germani ex urbe Potensi, cum eodem Dauferio castella invasere. Nam Pandonolfus Suessulam, Landolfus autem Casam Irtam, Landolfus Caiaxie²² ab illius genitore castrum jam dudum quassatum intraverunt, et cœperunt deprædare omnia in circuitu. Quos Landolfus ingenio decepit, simulque Guaiferium et Adelgisum principes delasit, nec non et Landonis filios nepotes suos, quos jam pridie ex-

VARIÆ LECTIONES.

¹ libertatis l. ² antiste c. ³ landonolfus c. ⁴ casam irtam c. ⁵ ex tminatis c. ⁶ signiter c.
⁷ frustra c. ⁸ nonnullis c. ⁹ Saugdan c. sed cf. c. 29. Saogdan 5. ¹⁰ alius c. habitus 5. ¹¹ a.
¹² ab e. R. ¹³ n. cum eo f. R. ¹⁴ Maienolfus R. ¹⁵ boviaensis c. ¹⁶ Gerardum comitem Mars-

torres ¹ fecerat a solo proprio, dolo evocavit, fratrumque suorum confinia deprædare fecitque succendi. Dumque cotidie Capuæ ruina excresceret, hortatus est idem vir filios Pandonis cum filiis Landonis ², nexo fœdere utrique urbem introirent ad commanendum. At illi ³ ex diverso in unum coeuntes, sacramento juncti sunt, adieruntque urbem; quos statim ⁴ prædictus vir arte sua sefellit et perjurare fecit, illisque divisit, mentitus est. Qua pro causa etiam Pandonius ad imperialem celsitudinem misit; epistolis ac jussionibus ablati, in urbe memorata non est ingressus, quousque venirent Lodogivens piissimus augustus, a multis per varia tempora invitatus.

31. Fuit autem idem Landolfus, ut pollicitus inseram (cap. 21), ex natura prudens, set ex consuetudine callidus, lubricus nimium et petulans, ambitiosior omni homine, elatus supra quam credi potest, monachorum quoque infestor et prædator ⁵, de quibus in tribunal tumulus sedens solitus erat dicere circumstantibus: *Quotiens monachum visu cerno, semper mihi futura dies auspicia tristia ⁶ subministrat*, justo valde iudicio Dei, ut ab hiis incommoda tolleraret, quos vclud nefandissimos hostes execrabat et persequeretur, a quibus etiam in futuro torquendus erat. Principis sui quoque derisor et perjurus, nepotumque suorum perosor, quippe qui neminem dilexit prætor suæ carnis incentiva, pacem nunquam, nec in die obitus sui, amplexatus est. Sic ubi fœderata sensit, totus se strenue inciens, zizaniorum semina sevit; quod si cui incredibile videtur, animadvertat, quot vicibus Guaiferium sefellit, cui per ter juravit ipsumque ipse sibi principem instituit. Multo enim libentius cupiebat captivari animas hominum innocentium, quam vel pacem eum habere, non dico seniore, contra præceptum Apostoli gerens, qui ait: *Subditi, inquit, estote omni dicioni, sive regi tanquam præcellenti, sive ducibus tanquam ab eo missis (I Petr. II)*; et alibi: *Non præest potestas nisi a Deo, itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit (Rom. XIII)*. His ⁷ igitur, postposita ecclesiastica dogma juraque episcopalia, semiviros ⁸ solummodo dilexit eosque cunctis prætulit, implevit nichilominus prophæcia Ysayæ dicentis (cap. III): *Effæminati dominabuntur eis*. Hujus enim ego facta viri minuatim explicare si voluero, facilius ut reor tempus absumitur ⁹, quam sandi sermo terminetur; tamen si quis medullitus nosse desiderat, versus a memet constructos ¹⁰ requirat. Ante diem vero exitus sui Capuam trium fratrum suorum filiis ita divisit, ut omni tempore inter eos gladius rixæ nunquam om-

A nimodo abesset; ut fateor si quis corde non percipit, oculis videat.

32. (866) Invitatus itaque Londogivens cæsar, ut prædixi ¹⁰, in commune a Beneventanis, Capuanis cunctisque cummarcanis ad tuitionem perditæ patriæ — a Guaiferio minime hoc, quia pro Ademari ¹¹ captione execrabatur — Beneventi fines per Suram ingreditur, atque prius monasterio Benedicti beati applicuit. Quo ad eum legati de diversis urbibus venerunt; inter quos Landulfus jam dictus et nepotes sui ex diverso venerunt. Susceptis igitur augustis, hoc est vir et conjux, a Berthario venerabili abbate officiosissime, Landulfus ad solitam vergens fallaciam, Capuanos quos cæsari præsentaverat fugere compulit; ipse solus cum eo remansit, quasi satisfaciens, se nil culpabile penes eum gessisse. Prædictus itaque augustus Landulfum ¹² tunc pro nichilo ducens, Capuam adiit, obsessamque tribus hinc inde mensibus ¹³ funditus ¹⁴ delevit, et cum civibus illius quodcumque placitum dare nolle, Lamberto comiti illius se tradiderunt; putantes se facere rectius, pessime corruerunt. Unde postea pro nichilo ducti, omni fere mense diversis iudiciis dabantur in prædam. Hoc quoque ita peracto ¹⁵, Guaiferio omni sine sponione prius Salernum, et sic demum ab Adelchiso Beneventum exceptus est.

33. (867.) Sequenti autem anno multis fultis auxiliatoribus Barim perrexit, atque cum sæpe dicto Saugdane ¹⁶ augustalis exercitus pugnam commisit, a quibus et superatus an fugiit, ammissa non modica parte bellatorum. Dehinc omnia eorum circumquaque sata comburens, Materiam adiit, quam et sine mora igne cepitque. Tunc venit Venusiam, castrametatusque in ea cœpitque renovare, et Barim hinc et inde graviter expugnans demolitus est; positoque præsidio pugnatorum in Canusia, vicissim eos cornibus ventilabat. Quo terrore perculti ¹⁷, multi ad augustalem confugientes clementiam, dari sibi petebant dextras; quibus tunc solitam misericordiam non ¹⁸ denegat. Post hæc itum est Oeream ¹⁹ urbem, sicque itidem reversus est Beneventum, atque annitente sibi dextera superna, cum jam ad extremitatem maximam pervissent Saraceni, misso exercitu Barim cepit, capto in ea Saugdan effero rege cum aliis nonnullis satellitibus suis. Deinde (871 Febr.) Tarentum obsidere jussit.

34. Quibus ita patralis ²⁰, ut superior promissa promam ²¹, videns diabolus suos eliminari Christoque universa restaurari ²², principia recolens et dampna inferni dolens, suo instincto cœperunt Galli graviter Beneventanos persequi ac crudeliter vexare. Qua de re et Adelgisus princeps adversus Lodo-

VARIE LECTIONES.

¹ extorrens c. ² Ita B, Pandonis c. ³ ille c. ⁴ quo statim c. ⁵ predor I. ⁶ tristitia c. ⁷ J. c. Is. Hiis c. ⁸ assumitur c. ⁹ constructas c. ¹⁰ predixit I. ¹¹ Ademario I. ¹² Landulfus c. ¹³ deest in e. ad restituendum ex 4. (I. c. 36.) et 5. (402.) ¹⁴ fundi c. ¹⁵ ita 5. pacto c. ¹⁶ Saugdagne c. ¹⁷ proculsi c. ¹⁸ deest in codice; non negavit 5. ¹⁹ Ita 5. paratis c. ²⁰ pronam c. ²¹ restaurari c.

NOTÆ.

¹ Id est eunuchos.

² Uria, Orea.

guicum augustum erectus, cum suis Beneventi infra A
mœnia degentem ac secure quiescentem astu¹ do-
loso² sanctissimum virum, salvatorem scilicet Be-
neventanæ provinciæ, cepit et custodiis mancipavit;
bonaque ejus diripias ditatus est, cunctosque viros
exercitales spoliavit et fugere compulit, et de exu-
viis³ eorum onustatus est; impletusque est sermo Do-
mini ex prophetia sumptus⁴: *Percute, inquit, pasto-*
rem, et dispergentur oves gregis (Zach. xii.) Consistente
itaque augusto in custodia, exciavit Deus spiritum
Hismaclitum, eosque ab Africa regione protinus eve-
xit, ut ulciscerentur augusti obprobrium, sicuti filii
Dei passionem Vespasianus et Titus ulti sunt. Set
defensio Domini dilata⁵ est in annos 42, juxta pro-
phetiam Elisæi, qui 42 pueros, a quibus illusus est,
duobus ursis dedit in commestionem; hujus autem B
contemptum nec in 40 distulit dies; ex quo datur
intelligi, qualis quantusve vir iste fuerit, qui tam cito
defensus est.

35. Absolutus⁶ autem, Domino jubente, cæsar
insans, statim Saraceni Salernum applicuerunt quasi
30 milia; quam graviter obsidentes, hinc et inde
cuncta forinsecus⁷ stirpitus⁸ deleverunt⁹, occisis
in ea innumerabilibus colonis; et depopulati sunt ex
parte Neapolim, Beneventum et Capuam. Quo tem-
pore ambo Lamberti comites, augusti furorem me-
tuentes, Beneventum recesserunt, et ab Adelgiso
honorifice suscepti sunt; quorum auxilium fretus, su-
per Saracenorum scaram¹⁰ irruit et viriliter stravit,
occisis ex eis pene tribus milibus viris. Quibus etiam C
diebus Capuam juxta Suessulam mille ex eis pereme-
runt. (872) Cumque in hac obsidione prope termina-
retur annus, misso exercitu jam dictus augustus per
sugestionem Landulfi præsulis — hoc enim solum-
modo memorabile bonum gessit a die ortus sui — et
perdidit¹¹ ex prophanis in Capua ferme novem milia
viros. (873.) Post hæc per semetipsum dignatus est
advenire¹² Capuam; cujus advento cognito, Saraceni
Salernum relinquentes, Calabriam adeunt, eamque
intra se divisam repperientes, funditus depopula-
runt, ita ut deserta sit veluti in diluvio. Prius enim
quam fugam arriperet nefanda gens, hujusmodi si-
gnum de cælo Deus multis ostendit: faculam igneam
perinaximam præpete¹³ cursu in medio navium jeci-
cit, quam mox secuta est tempestas, quæ cunctas D
hiburnas frustatim dirrupit. Guaiferius vero pro sua
obsessione primum Petrum cognatum suum et Guai-
marium filium suum legatos ad jam fatum augustum
misit; quos ille consilio Landulfi retinuit et exilio
destinavit. Cujus etiam postea duos filios obsides
suscepit et Langobardiam misit.

36 Per idem tempus jam dictus cæsar Landulfum
in familiaritatem asciscens¹⁴, tertium in regno suo

constituit; qua electione illectus¹⁵, archiepiscopa-
tum totius Beneventi omni aviditate, et ut Capua
metropolis fieret, quæsivit; set, non Domino sinente,
ad profectum minime pervenit. Lodogicus autem
volens Beneventum acquirere, set minime valuit, ad
propria recessit, conjugem natamque suam Capuam
relinquens; qua occasione reperta, idem Landulfus
Guaiferium principem, cui noviter juraverat, apprehen-
dendi fecit et in custodia detrudi¹⁶. (874.) Set quia
non ea contigit illis quæ putabant, dimissus est, et
filios Landonis, Landonem scilicet et Landonul-
fum¹⁷, cognatos suos, pro se obsides dedit; quos
secum remeans augusta detulit, Ravennam exilio
reliquit. Proles autem ipsius augustæ Capuæ reman-
sit, illaque abeunte, non multum post genitor illius,
divæ memoriæ Lodogicus, diem clausit extremum B
(875), sicque filii Guaiferii et Landonis absoluti sunt.
Qui dum ad proprium solum repedassent¹⁸, filios
Pandonis extra urbem suam exules invenerunt, soci-
atque contra illis, quorum nexione¹⁹ Landulfus et
intellexit, doluit, Guaiferium principem mox evoca-
vit ad solatium suum; qui sine mora veniens, atroc-
que fratres subdidit famulatu illius.

37. Cur autem jam dicto augusto supradictam
obprobrium Domino permittente Beneventani inferre
quiverint, de multis duo inferam. Primum quia ve-
niens quodam tempore Romam, ut duos episcopos
condempnatos ad pristinam reduceret dignitatem,
et dum nollet ei consentire²⁰ Nicolaus papa, vis
Deo plenus, secundum antiquum morem obviam ei
venit candidatum sacerdotalem agmen; at ille,
spreto timore Dei, fustibus clerum cædi fecit, cruces
vero omniaque sacra ministeria pedibus calciari,
Romamque pene miliari spatio deprædatus²¹ eum,
vicariumque Petri beati quasi vile mancipium ab
officio sui ministerii, nisi Dominus restitisset, privare
voluit. Secundo quia capta Bari et Saugdan, om-
nium hominum flagitiosissimo²², non juxta volunta-
tem Domini eum protinus, ut dignum erat, crudeli-
ter interfici fecerit; oblitus videlicet, quid Samuel
coram Saule de Agath pinguissimo rege Amalechi-
tarum egerit, quomodo eum in frustra discerpi
fecerit (I Reg. xx); quemnammodum etiam quidam
propheta Samaria regi de quodam scelerato viro di-
xerit: *Quia dimisiisti, inquit, virum morte dignum,*
erit anima tua pro anima illius (III Reg. xx).

38. Dimisso igitur Adelgis Lodogico cæsare,
thesaurum omne retinuit, et Saugdan et Annosum,
nec non et Abadelbachi. Receptis²³ etenim viribus
Saraceni in Tarentum, quos pene captos reliquerat
augustus²⁴, ceperunt pedetemptim Barim et Ca-
nense²⁵ territorium deprædare; quibus ter occurrit
Adelgis in finibus Apuliæ. Quibus nil prævaleas,

VARIÆ LECTIONES.

¹ actu 5. ² ita 2. 5. ::::: 1. ³ ita 5. ex ::::: c. ⁴ suplus c. ⁵ dilatata c. ⁶ ita correcti; A solo c. cf. 5. ⁷ fori :: cus c. ⁸ stirpatus 1. ⁹ delauerunt c. ¹⁰ sacram c. ¹¹ peremit 5. ¹² adueniret c. ¹³ ita 3. pb̄e c. ¹⁴ asciscens 1. alciscens 2. alliscens A. B. ¹⁵ innectus c. ¹⁶ retrudi 4. ¹⁷ Landulfum 3. ¹⁸ repedasset c. ¹⁹ nexione c. noxionem 3. ²⁰ consentiret 1. ²¹ deprædata c. ²² flagitiosimo c. ²³ ita 5 reptis c. ²⁴ augustum c. ²⁵ cumense 5.

invictus et intriumpator ¹ abscessit Quo tempore A (876) Utmagnus ², quia Saugdan exul fuerat, ab Africa cum Annoso veniens, Tarentum intravit, rex effectus est, egreasusque, Beneventum graviter deprædavit et Talesam et Alipham; tantaque victoria adeptus est, ut Saugdanem jam sæpe dictum potestatem ab Adelgiso recolligeret; nam Annosum et Abadelbach ante apocrisarios ³ miserat. Hoc audientes qui Barim residebant, Gregorium, bajulum imperiale Græcorum, qui tunc in Odronto ⁴ ^b degebat, cum multis exercitibus asciverunt, et Barim introduxerunt ob Saracenorum metum; qui statim apprehensum gastaldum illiusque primores Constantinopolim misit, ut quibus jurejurandum fidem dederat.

39. Interea ⁵ ipsi Græci crebrius legatos cum scedis ⁶ Benevento, Salerno et Capua dirigebant, ut ab his auxiliarentur contra Saracenos; set hi ⁶ uno animo eorum spernebant flagitationes. Tunc Salernum, Neapolim, Gaietam et Amalfim pacem habentes cum Saracenis, navalibus Romam graviter angustiabant depopulationibus ⁷. Set cum Caius filius Judithæ sceptrum ⁸ in signo Romam suscepisset (875), Lambertum ducem et Guidonem, germanum illi ⁹, Johannum papæ in adiutorium dedit, cum quibus ¹⁰ Capuam et Neapolim profectus est (876). Guaiferius in cunctis optemperans ¹¹, et fœdus dirrupit et multos ex eis ^c peremit. Sergius vero magister militum, consilio Adelgisi et Lamberti deceptus, noluit se ab illis alienare, qui statim anathematizatus est, et cum Guaiferio bellijurare cepit (877). Unde contigit ut ipso octavo die anathematis ¹² ¹³ Neapolites milites apprehensos decollari fecit; sic enim monuerat papa. Quo ¹⁴ etiam anathemate multatus idem Sergius, non multo post a proprio germano captus est, et Romam mittitur ¹⁵ suffosis oculis, ibique miserabiliter vitam finivit; ipse autem frater ejus in loco illius se ipsum principem instituit. Adelgis vero dum castrum Trebentensem ¹⁶ obsidens ¹⁷ caperet (878), ad propriam remeans urbem a generibus ^d, nepotibus et amicis ¹⁸ extinctus est, et in loco ejus Gaideris, filius Radelgari ¹⁷, nepos extincti, ordinatus est; ejectusque ¹⁸ est Cailo et Dauserius, generi ¹⁹ illius. Hic etiam principare voluit, cujus cupiditate socerum suum peremit. Hic quoque susceptus est ab Athanasio, episcopo et magistro militum.

40. (879) Hiis quoque diebus Landulfæ jam fatus præsul percussus interiit; qua die suæ correctionis ab omnibus presbyteris sancti Benedicti cavallas expectabat, ut in baratrum non absque equis rueret. Videntes autem nepotes illius depositionem, in unum collati diviserant inter se sub jurejurando Capuam æqua distributione. Pandonulfus urbem Tianensem et Casam Irtam, Lando Berelais ^e et Suessam, alter Lando Calinum et Caiiazæ, Atenolfus cepit hædificare castrum in Calvo, Landulfum autem adolescentulum Landoni filium alii sacramento, nonnulli æssensu unanimiter ²⁰ pontificem consulerunt. Set segnitie proprii genitoris, qua naturaliter torpet, detentus, non est mox sacratus, sacramentum autem fraternum non diu extitit illæsum; nam a quarto Ydus Martii usque 7. Ydus Madii vix perduravit. Cupiditate etenim extorti, filii Pandonis Landeulfum et Atenulfum fratres ^f suos, filios videlicet Landonulfi, dolo ceperunt et custodiæ indiderunt, rapto ab eis Caiiazæ castro, quod eis sacramento spoute ipsi in sorte cessarunt.

41. Set, ut cepta breviter persequar, filii Landonulfi juncti cum filiis Landonis, ad auxilium Guaiferii principis se contulerunt, a quo aliquando et tulati sunt. Similiter Pandonulfus ad eundem Guaiferium legatos cum chirographis variis misit; set ab eo minime receptus est, favens supradictis ²¹ fratribus. Cernens autem prædictus vir omnino se destitutum, Gaiderisum principem et Gregorium, augustorum bajulum, qui tunc cum dicto Guaiferio Nolam ad colloquendum in unum convenerant, ad Beneventum properabant, legatis invitabat ²², ut qui via primum veniret eum ad adjuvandum, et esset illi subditus. Quibus ex diverso sine mora per Caiaziam Sicopolimque adventantibus, ab occasu juxta urbem Capuanam resederunt; Guaiferius autem econtra ab ortu solis adveniens, Berelais, hoc est amphitheatrum, perapplicuit ²³ cum suis, et vallata est civitas hostibus.

42. Inter hæc Pandonulfus rennuit subdi Gaile-riso, sicut promiserat, renitente maxime Landone filio Landonulfi, cognato eiusdem Gaideris; qua de re et dictus bajulus et idem Gaideris alienati sunt ab eo. Mox alii per urbem Capuanam, nonnulli lin-tris ²⁴ fluvium ²⁵ transierunt partem ²⁶ ad alteram, Guaiferio sociati sunt; et recollectis Landonulfo et Atenolfo fratribus junctis ²⁷, volentes Pandonulfum

VARIE LECTIONES.

¹ triumphator 5. ² Atmanus 3. Athmannus 5. ³ antea pocrisarios 1. ⁴ Idronto 3. Ydronto 5. ⁵ sedis c. ⁶ ita 4. 5. in p. ⁷ pacem habentes, cum saracenis navalibus. romam g. a. depopulacio c., pacem habentes cum Saracenis, navalibus Romam gravi angustiabant depopulacio 3., cui Leo Ostiensis l. c. 40 *suffragatur*; pacem h. cum Saracenis navalibus, Romam gravis coangustabat depopulatio 5. ⁸ septem 4. ⁹ illius 3. 5. ¹⁰ q. idem apostolicus Neapolim Salernumque p. est 4. ¹¹ papæ o. 3. ¹² XXV. 3. 5. ¹³ quod c. ¹⁴ mittitur c. ¹⁵ Trivensem c.; in margine codicis nostri legitur: civitas est et vocatur Triven-tum et de novo hodie est ei... coicatum. ¹⁶ obsidē c. ¹⁷ amicis in via non longe ab urbe interfectus est anno principatus sui mediante vigesimo quinto, et 5. ¹⁸ radelgari: c. ¹⁹ electusque c. 3. ²⁰ gener 3. ²¹ unanimiter c. ²² supradict' c. ²³ ita 3, legatos invitabant c. ²⁴ perapplicuit. ²⁵ luntris c. ²⁶ fluvii c. ²⁷ parte c. ²⁸ juncti c.

NOTÆ.

^a An Othman, Osman?

^b Otranto.

^c Id est Saracenis.

^d Id est generis.

^e Regione:m Capuæ veteris.

^f Fratruelcs.

subdere Guaiferio; set non quiverunt, eo quod volebat fratruales suos recipere intra urbem; ideo Guaiferio respuebatur. Cognoscentes autem supradicti viri versutias Pandonolfi, reversi sunt ad propria; Guaiferius autem tunc remansit Capua urbe. Hac quippe tempestate pene omnes Capuani illustres et omne vulgus cum uxoribus et liberis omnique, cum suppellectili urbe egredientes, alii filii Landonis, nonnulli autem ex eis filii Landonolfi adhaerunt, factaque est inter eos valida concertatio et pessima desolatio. Nam Guaiferius hostiliter juxta murum urbis residens, obsidebat eam; ultra fluvium vero cum Francis Lamberti comitis Landonem constituit.

43. Alio quoque anno (880) superveniens jam factus Guaiferius princeps cum Amelitanis tempore messionis, et obsedit dictam urbem undique; factaque pace inter se fratres sub sacramento, ita dumtaxat ut neuter eorum triticum de agris prius recolligeret in urbibus suis, quam ab apostolica auctoritate anathema mitteretur super eos; ut Ingressis dictam in urbem, nullus eorum super alios audeat insurgere. Guaiferio igitur reverso ad solum proprium, ilico Pandonulfus sacramento oblitus, perjurus effectus est; nam Romam ut sponderat minime missos destinavit, et contra animam suam agens, triticum omne recepit; quem statim ultio divina subsecuta est; nam caelitus ignis immissus est et pene mediam funditus consumpsit memoratam civitatem.

44. Per idem tempus Athanasius praesul Neapolis magister militum praerat; qui, ut praemisimus, exulato fratre proprio cum Saracenis pacem iniens, ac primum infra portum aequoreum et urbis murum collocans, omnem terram Beneventanam simulque Romanam necnon et partem Spoletii dirruentes, cuncta monasteria et ecclesias omnesque urbes et oppida, vicos, montes et colles insulasque deprædarunt. A quibus etiam sanctissimi Benedicti cœnobيا decen-tissima, toto orbe veneranda, et sancti Vincentii martiris monasterium igne exusta sunt, aliaque innumerabilia, excepta Suessula, quam veraciter Christianorum fraude miserabiliter suffossa est. Huic igitur sociatus est Pandonulfus, cujus amminiculo fretus, acrius coepit persequi fratruales suos; ac primo tempore labores eorum hinc et inde vastans abstulit, atque cum Neapolitibus, Caietanis ac Saracenis unitus, biduo super castrum Pilense irruens expugnavit; nichilque proficiens, inanis abcessit. Sequenti vero anno (881) generaliter motionem faciens cum suis, Neapolitibus, et Saracenis, super colossum, quo filii Landonis degeant, insedit, prius

A tamen illos qui residebant in ternis juxta arenam pecuniata deposuit et Capuam remisit; illis vero, videlicet filiis Landonis, in amphitheatro circumseptis, pacem cessit, accipiens ab eis Liburiam sub sacramento. Qua etiam vice memoratus Pandonulfus denuo super Pilanum castrum cum Neapolitibus improvise irruens, fraude cepit, ab eis qui interius morabantur traditum; ubi et ego captus sum et omnibus bonis a pueritia acquisitis exutus. Ipse pedester ante equorum capita usque ad urbem Capuanam exul evectus sum, decimo Kal. Septembris anno Domini 881.

45. Pandonulfus autem confestim exercitaliter super Calvum profectus est, stipatus agmine Neapolitum, ibique munitionem extruens residebat; sed filii Landonolfi cum suis viriliter eis resistentes, subito inde recessit, a filiis Landonis jam pridem ablata Suessa, sacramento eis olim largita. Sed ut ad priora nunc calamum vertam, apprehensus Atenolfus a suprafato viro, Lando germanus ejus non sequitur egit, nam mox Calvense castrum, propter quod captus est idem Atenulfus, cum suis coepit hædificare. Pars autem nobilium parata erat ad prælium, et pars vulgi vallis et parietibus construebat, sicque consumatus est. Post biennium ferme igne consumptum, ab eodem Landone reparatum est memoratum castrum, quo abiens cum universis suis et casis datis per singulos concives oppidi de ministerio suo, et vasis vinariis, victualium quoque et vinum, omni vigilantia desudans ad pristinum statum dictum oppidum erexit.

46. Et hoc in superiori parte non est prætereundum annectere, quod in principio rixæ, cum idem Pandonulfus fratruales suos persequeretur bestialiter efferitate, Landulfum electum filium Landonis, de quo supra mentionem fecimus (cap. 40), cui sedem sancti Stephani episcopalem ipse sub jurejurando tradiderat, a claustro episcopii expellens et humili loco, in cellula scilicet ministeriorum, degere constituit, et sibi in zetula episcopali mansionem exhiberi jussit; quod et factum est. Hoc cernens factus Dei electus, metuens dicti viri versutias, egressus ex urbe, episcopalem ad sedem propriam beati protomartiris properavit, quo possit quietam ducere vitam. Interea, occasione reperta, Landonulfum germanum suum conjugatum clericum fecit, mittensque Romam Johanni papæ, episcopum fieri exposcit; in quo et exauditus est.

47. Hac pro insaniam et fraterna civilique expugnatione enixius flagitati, Bertar sagacissimus abbas monasterii supradicti sanctissimi Benedicti, et Leo venerabilis praesul Teanensis, Urbem profecti sunt,

VARIÆ LECTIONES.

¹ omnique cum omni s. c. ² supellectili c. ³ filii c. 5 ⁴ dictum c. ⁵ media c. ⁶ filii c. ⁷ amphitheatro c. ⁸ exquisitis c. ⁹ ablatam c. ¹⁰ caustro e. ¹¹ humilico c. ¹² factus f. ¹³ teaneanensis c.

NOTÆ.

^a Capuæ veteris amphitheatrum. PRATILL.
^b In comitatu Theanensi haud longe a castro Conca, in monte Piano. PRATILL.

^c Mansiuncula.
^d Scil. Pandonulfus.

adieruntque dictum pontificem, obsecrantes eum suppliciter, ut tam grave piaculum non ageret, unde ruina terræ et sanguinis effusio procul dubio fieret. Cui etiam dictus abbas expressè inquit: *Certe si hac exercuerit tua potestas, talem ignem illuc accendis ad te usque pertingentem.* Prævalens tamen voluntas pontificis, Landonulfum episcopum ordinavit. Hoc ideo factum est, quia Pandonulfus prius se subdiderat dicto papæ, in cuius vocamine et cartæ exaratae et nummi figurati sunt. Juxta præsciencia dicti abbatis talis itaque ignis exortus est, ut omnis Beneventana tellus et ipsa Romana a Saracenis funditus depopulata sit. Qua pro causa dictus papa bis venit Capuam. Ac primo dum resedisset juxta urbem in loco qui Antenianus dicitur, omnes Langobardi hostiliter illum adeunt; nam ex una parte Athanasius episcopus cum Pandonulfo aderant, ex alia vero parte utriusque fratruales cum Gaiderisio et Guainario principibus habentibus Græcis advenierant, et cotidie, præsentè papa, utraq; acies in procinctu prosiliebant. Qua honoratus intentione, Landonulfum... pridem electum consecravit episcopum in ecclesia beati Petri Capuam, eunotumque episcopatum inter ambos æqua sortitione dividi præcepit; ecclesia vero in qua consecratio celebrata est, paulo post a Saracenis, a Pandonulfo advocatis et ab Athanasio missis, igne media exusta est.

48. Circa hæc tempora Guaiferius princeps monachus effectus est; langore depressus gravi, diem clausit extremum. Et quia ob incursione Hismaelitarum corpus illius ad cœnobium Benedicti patris ferri non valuit, Teanensi in castro ejus in ecclesia humatum est, donec cœlitus requie præstita sanctum ad locum vehatur. Per idem tempus Iserniam, Suesulam uno mense, castrum etiam Bovianum eodem anno, capta et combusta sunt. Quo tempore suusus Gaideris, a Landone cognato suo alienatus, Pandonolfo sociatus est, filiamque ipsius suo tradidit filio; set in proximo a contribulibus dicti Landonis captus ac custodiæ mancipatus est, ejusque in loco Radelgis, filius Adalgisi, princeps est constitutus (882). Qui tribus vix annis imperans, a Beneventanis ejectus, et Ajo, frater ejus, loco illius subrogatus est (885). Gaideris vero Francis traditus in custodia, fuga lapsus pervenit urbem Barensem, quo morabantur Græci; a quibus missus est urbem ad regiam Basilio pio augusto, a quo honoratus ditatusque donis Imperialibus, Ocream urbem accepit ad convivendum.

49. (885.) Hac tempestate Pandonolfi nimietatem

A non ferens Athanasius, relinquens eum, filiis Landonolfi et Landonis copulatus est in societatem. Illis diebus idem præsul missis apocrisariis Sicilianis, Saracenis ad radicem montis Vesuvii residentibus Suchaynum regem exposcit, illisque veniens præfecit. Sed justo Dei judicio primo omnium super eum insurgens, cœpit Neapolim graviter affligere, et devorare omnia exterius, ac puellas, equos et arina vi expetere. Hac turbine exactus, et ut apostolicum anathema, quo erat inodatus, a se et urbe sua expelleret, Guainarium principem omnesque Capuanos ex urbibus et oppidis cunctosque maritimos suum in adiutorium advocavit, et Saracenos ab eodem loco vi pepulit. Illi autem abeuntes, Agropolim castra metati sunt. Hoc factò non multo post prædictus præsul una cum filiis Landonis et filiis Landonolfi super Capuam, Pandonulfum capturus, advenit, dictamque urbem, hinc et inde obsidens, affligebat. Qua necessitate compulsus, Pandonulfus Radelgisum principem cognatumque suum in auxilium invitavit. His autem, segnitie seposita, mox Ajonem germanum suum advocans, in comitatu suo Capuam, qua residebat, expugnatam audacter ingressus est. Post hæc Ajo cum Beneventanis et Capuanis egrediens, cum filiis Landonolfi Amalfitanos habentibus certamen iniit; et aliquandiu pugnatum est juxta portam urbis. Cunque neutra pars alteri cederet, utraq; acies ad sua reversa sunt.

50. Repedante itaque Radelgiso ad propria, Athanasius ad solita recurrens arma, simulavit universos fratruales pacisci; cohortatus est videlicet eos, ut dato sacramento ad alterutrum, omnes ingrederentur urbem communiter habitaturi. Set Pandonulfus ab eodem præsule sacramentum accipiens, ne ullas contra eum moliretur insidias, tunc omnes fratres in unum adunati Capuam adierunt, dato prius amphitheatro eidem Athanasio, et ille Guaiferio ad cohabitandum tradidit ad perpetuum Capuanorum jurgium. Cum vero adessent universi, ut diximus, omnes jurarunt, ut pacifici et sine ulla molestia dicti viri intrarent ad commorandum. Pandonulfus autem recepit eos ovans cum clericis veste amictis candida; mox autem ingressi intro, apprehenderunt Pandonulfum et Landonulfum fratrem ejus, quem supra (cap. 46) episcopum descripsimus, cum omnibus consentaneis, sequacibus et fautoribus suis, et hii duo missi sunt Neapolim; post hæc et uxores, filii et filia missæ sunt illuc.

51. Inter hæc Saraceni totam supradictam terram crudeliter laniabant, ita ut desolata terra cultoribus,

VARIÆ LECTIONES.

sentibus ¹ et vepribus repleta fatiscat. Guaiferius A
autem colosso residens, suasus ab Athanasio, imino
et Athanasius ab illo coactus, bellum cœpit inferre ²
dictis fratribus, atque cum Saracenis nimium eos
affligebat et acrius insequabatur. Tunc nutu Dei,
a quo omne procedit bonum, quendam Agarenum
ab Africa evocans, regia de stirpe generi sui pro-
creatum ³ Agropolim, inde Garilianum, quo reside-
bant agmina Hismaelitica, misit, atque omnium il-
lorum mentem accendens, ejus hortatus universi Sa-
raceni tam de Gariliano quam de Agropoli comuni-
ter collecti, Calabriam, qua residebat Græcorum
exercitus super Saracenos in sancta Severina com-
morantes, properarunt; ubi et omnes Graiorum
gladiis extincti sunt. Dehinc Amanteum castrum ⁴
captum est. Deinde et dictæ beatæ Severinæ oppi-
dum apprehensum est (881).

52. Basilio serenissimo augusto hiis diebus de-
functo (886), duo filii ejus in imperio sunt electi,
id est ⁵ Leo primogenitus et Alexander subsequens;
tertius vero, Stephanus nomine, archiepiscopatum
ejusdem urbis — ejecto ⁶ Focio, qui olim a Nicolao
primæ sedis pontifice ob invasionem episcopatus
Ignatii adhuc superstitis perpetuo anathemate fuerat
multatus, et a Joanne papa, ut ita dicam ignaro, ad
pristinum gradum resuscitatus — regendum sub-
cepit.

53. (884.) Interea Athanasius solita fraude captens
supradictos fratres sequestrare ab invicem, hinc
Landoni seniori, filio videlicet Landonis singularis et
præstantissimi viri, neptem suam adhuc lactantem
in conjugium cessit, ob hoc, ut filia feminarum illa-
quearet eum; adscitoque eum, monuit serpentino
ore, ut confratruales suos caperet vel ⁷, quod magis
amblebat, occideret ⁸; scilicet ut inter se rixantes
aut omnino interirent aut deficerent, et ille Capuam
caperet. Et quoniam Lando, licet segnicia torpore
naturaliter frueretur, immobilis et constans persiste-
bat re inchoata, hoc advertens Athanasius doluit,
protinus consilium reperit sibi adcommodantissimum
tunc, set non in longum perniciosus. Competenti
etenim festinatione inter ista Atenolfum ascivit,
eique secrecius ⁹ inlit: *Ex omni gente Langobardo-
rum* ¹⁰ *Capuam elegi mihi habilem, et e Capuam gen-
tem vestram et ex omnibus fratribus tuis te solummodo
prætuli, consentientem mihi et in cunctis optemperan-
tem* ¹¹, *virum industrium. Idcirco si meis verbis au-
res tuas accomodaveris, in cunctis prosperaveris.* At
ille cuncta se patrare respondit imperata; cui ille:
*Cape filios Landonis, et esto tu solus imperans Capuam,
sicut avus tuus* ¹² *singulariter imperasse dignoscitur.*

Ille vero hoc fratrum ¹³ consilio distulit, qui rever-
sus rem venenose insitam ¹⁴ propriis innuit fratribus.
At illi obstupefacti, signo se crucis Christi mun-
erunt, dicentes: *Ante moriamur aut exulemus, quam
super fratres nostros juste aut injuste insurga-
mus unquam; donec enim erit* ¹⁵ *in naribus nostris,
non insidiabimur sanguini nostro.* Mox etenim junci ¹⁶
filii Landoulli, manierunt se horribili et pene inau-
dito sacramento cum filiis Landonis clanculo sub
gravi anathematis interdictione; statimque Atenolfo
abiens, Athanasio retulit, voluntatem fratrum suorum
ratam fore fratribus ¹⁷ suis, et in nullo penitus
moveri. At ille, durius hoc accipiens, extus ¹⁸ factus
est illis.

54. Eodem tempore Guaimartus, supradictus pri-
nceps, cum nimium affligeretur ab Athanasio episcopo
cum Saracenis, essetque ex toto depopulata tellus
ipsius, ita ut capi possit nisi divina pietas restitisset,
ad Græcorum se contulit suffragium; a quibus nobi-
liter est adjutus. Nam et auro et frumento adjutus
est, et auxiliatoribus stipatus, qui custodirent urbem
et populum ejus; quod actenus servatur, ut dictum
est. Alio autem, princeps Beneventi, et ante principa-
tum et postea partim imbecillis, partim roboreus ¹⁹
extitit.

55. Ut autem post tergum redeam, habeantibus
Saracenis Calabriam illucque ²⁰ pereantibus, Decivi-
lis dux Cajetæ centum penè quinquaginta ²¹ ex eis
secum retinuit, ut sine sacerdotali officio non rema-
neret; ad instar Judaycorum regum qui, diviso inter
se bifarie regno, ut fertur, Levitæ ex maxima parte
Jerusolimam, quo inerat templo toto orbe authenti-
cum, congregati sunt. De quo numero ex parte
fati ²² fere ad centum viginti Saraceni urbem Tea-
nensem audenter adierunt, sicuti prius agere conspe-
xerant, quando prope duo milia quingenti erant;
super quos Lando, ceu leo, audacter cum suis ir-
tuens, usque ad ultimam internicionem protrivit eos,
ita ut de tanto numero non amplius quam quinque
evaderent, ceteris interfectis ²³ ni fallor, centum
quindecim.

56. Athanasius autem cernens se delusum ab utro-
rumque responsionibus fratrum, tristior effectus est
solitus, set ocus invenit consilium habite sibi; mis-
sis siquidem legatis, trecentos Græcos suum in auxi-
lium ascivit, Chasano ²⁴ eos præeunte. Tunc callide
pace facta cum Capuanis, mox quando vindemia legi-
tur, cum esset Capua valide afflicta et a foris de-
populata, omnes cœrtatim egressi sunt, tam primores
quam et mediocres, ad vindemiandum. Ille vero, su-
gerente hoc vel maxime Guaiferio Collossense, ex

VARIE LECTIONES.

¹ ita corresi; uestibus c. sterpibus et serpibus *Mar.* ² inferret c. ³ procratum c. ⁴ in margine manu recenti: in Calabria. ⁵ idē c. ⁶ electo c. 3. ⁷ ut c. ⁸ ut q. m. a. occidere c. ⁹ secrecius c. ¹⁰ longibardorum c. ¹¹ optemrantem c. ¹² sicutius tuus s. impetrasse c. ¹³ fratrem c. ¹⁴ inscitam c. ¹⁵ jucti c. ¹⁶ fratulibus c. ¹⁷ illicque 2. ¹⁸ ita 3., roboreus c. ¹⁹ quinquagita c. ²⁰ i. e. præfati. — facti c. ²¹ ita 3., infectis c. ²² chasanos 1.

NOTÆ.

^a Scilicet halitus.

^b id est alienus; hostis, ut editi.

abditis Græcos Neapolites una cum theatralibus viris ¹, et deprædavit totam Capuam, apprehensis in eâ multis et præstantissimis viris peculiosisque non modicis. Ab illo igitur tempore omnia circumquaque devastans, Liburiam vindicabat sibi. Nam et Saracenos Agropolitanos, qui nuper de illius magnatibus juxta rivulum Lanii ² non procul a Suessula ³, qua ille nefandum perpetraverat scelus, ferme ducentos peremerunt viros, clam evocavit et Capuam misit; ubi tunc egredientes Capuani, valde resisterunt eis; ob hoc et absque præda ad castra repedarunt. Lando autem senior tunc apoplexia percussus interit.

57. (885.) Dicitur itaque vir, prout mente conceperat, novis et inauditis machinis insurgere adversus Capuanos, adeo ut tempore quadragesimali, cum ^B omnis plebs Christicola et præterita defleret mala et poscit a Deo ut stenda minime committat ⁴ ipso mediante ⁵ festo Dominico subsequente crepusculo, collectis Græcis Materensibus, Ægipcis et Neapolitibus, conscio ⁶ Guaiferio duce, præeunte Chasano urbem Capuanam temptavit invadere. Atque ascensis muro acsi trecentis viris armatis diversorum generibus telorum; set omnes in Domino adjuvante, alii sponte ex eo dissilierunt, quidam cervicæ tenuis imis jacti sunt, nonnulli vero gladio occubuerunt. De nostris unus solummodo Onericus nomine, et, ut fertur, a suis, extinctus est. Bellum quippe hoc narratum in muro arbiter Index non per ⁷ belligerantes et armipotentis egit viros, set per ⁸ quatuor impubes mirifice gessit ad laudem nominis sui. Contra ^C fractis itaque viribus, quod conceperat minime cessavit; nam et Salernum per Saracenos prius, et postea per Græcos, multotiens capere molitus est, set non est permissus a Domino.

58. Eodem quoque tempore Guido, filius Guidonis senioris, super Saracenos in Gariliano ⁹ castrametatos ², ut retro redeam, hostiliter irruens, castra eorum dirrupta ¹⁰ deprædavit, et aliquantos eorum gladii interfecit; reliqui montis per opaca ut aqua diffusi sunt. His autem Capuam appropians ¹¹, ultra transvadavit, et ad pontem qui Teudemundi vocatur castrametatus ¹², resedit aliquandiu, et ablato ex Liburia frumento et aliis victualis, Capuani refocillati sunt. Cum eodem duce non sunt fœderati; set ^D cum retrorveretur urbemque transiret, metu coacti subdiderunt se illi. Ipso ad sua remeante, crexit sepepatus Athanasius viriliter contra eos, tulitque illis, adjunctus auxilio Græcorum, omnia a foris sata, quæque videbantur possidere a parte Capuæ nec non

et superius, illaque replicata sunt. Post reditum supradicti ducis per Chasanum multipliciter patrata sunt, quæ a me strictim sunt dicta.

59. (886.) Post hæc sugestum est eidem duci, ut veniret quantocius et liberaret confidentes ipsi; sin ¹³ autem, omnino perdicioni subirent. Qui mox veniens Capuam, Ajonem principem a Benevento ad se venientem consilio Capuanorum cepit, et sub custodia Beneventum duci fecit; in qua ¹⁴ introiens, ordinavit eam. Inde proficiscens ¹⁵, Sepontum ingressus est, Ajonem foris reliquit in castris. Cum autem cognovissent Sepontini Ajonem seniore suum captum, supradictum ducem unanimiter irruentes, clausurunt quodam in templo, captis ejus optimatibus. Hac illaque tunc missum ¹⁶ est, et adductus est Ajo redditusque ¹⁷ est ¹⁸ suis; alio vero die sacramento dato, vix cum dedecore elapsus est.

60. Dehinc Chasano Constantinopolim abeunte, quidam stratego augustalis Johannem candidatum, quem lingua Pelasgica ¹⁹ Janniccio vocant, cum trecentis belligeratoribus direxit Athanasio episcopo, cum quo idem vir Capuam hinc et inde prædavit; atque hoc præsidio ²⁰ istorum Pandonolfum ex vinculis ereptum libertati restituit, et a Magiperto receptus est Suessam. Qui junctus est Græcis, et universa animalia Capuæ ablata sunt. Qua de re Lando, filius Landonolfi, et Landolfus episcopus adierunt dictum ducem in Spoletium, petentes ab eo auxilium. Landolfus præsul a Spoletio reversus est, Lando autem cum eodem duce per Sepontum Capuam advenit; qui per aliquot dies Atellæ residens, Capuam frumento implevit. Accepto nuntio, repente Romam profectus est, Capuanos reliquit in manibus dicti præsulis. Is autem statim super sanctum Heremum Græcos et Neapolitanos direxit; quem diu obsidentes, eos qui in sublimibus ²¹ residebant cepit, et deinde Capuam ex utraque parte graviter ²² affligebant, ita ut quasi obsessa videretur. Nam juxta Sicopolim Græce cum Neapolitibus et Pandonolfo residentes, omnia circumquaque stirpitus ²³ devorabant; unde contigit, ut octoginta ex eis Calinulum advenientes ²⁴, super Teanum latenter irruerunt. Quibus ex diverso Lando cum Teanensibus et Atonolfus cum aliquantis Capuanis occurrerunt juxta ^D sanctum Scolasticam prope castrum Teani; a quibus et victi sunt.

61. (886.) Per idem tempus monasterium beati Benedicti a Saracenis prius dirruptum ²⁵ anno Domini 884 ²⁶, ab Angelario venerabili abbate cœptum est rehædificari juxta ²⁷ anno 886, mense Augusti. A

VARIE LECTIONES.

¹ immisit vel tale quid. ² in margine manu recenti: inde dicitur terra lanie. ³ assuessula c. ⁴ committat c. ⁵ mediante festo. dominico c. ⁶ consio c. ⁷ deest c. adest 3. ⁸ gariliano: c. ⁹ castrametatus 2. ¹⁰ dirrupta c. ¹¹ appropians c. 3. ¹² castrametatus c. ¹³ confidentes ipse sin c. ¹⁴ quam 3. ¹⁵ ita 3, proficiens c. ¹⁶ missus 3. ¹⁷ redditusque c. ¹⁸ est a suis c. ¹⁹ pelastica c. ²⁰ ita correati; persilium c. ²¹ sullimibus c. ²² glaviter c. ²³ stripitus c. ²⁴ adventes c. ²⁵ dirruptum c. ²⁶ DCCCLXXXIII. 1. ²⁷ de jussu 3.

NOTÆ.

^a Id est jussu, infra.

quo ¹ reversi dñm Capuam repeteremus, a Græcis A capti exutique sumus et exequitati ²; ablatisque equis et spoliis et ministris cunctis, homines argento redempti sunt; equos recollegimus ³. Ego autem solus cum præceptore pedestre remansi; a Capuanis delati sumus in urbem, inde Neapolim pertranseuntes nichilque proficientes, infructuosi ⁴ remeavimus Capuam. Dehinc tria plastra onerata victualis multisque opulentiis juxta Anglenam, quo prius capti sumus nos, apprehensa et deprædata sunt.

62. Hiis ita crudeliter gestis, Atenolfus Spoleticum ⁵ pergens, dato pretio Suabilum, gastaldeum Marsorum, cum aliis sociis vassisque ⁶, quasi ad trecentos armatos, secum advexit; cum quibus et consilium iniit, ut gastaldatum Capuanum illi firment. Sed ingredientes Capuam, cum hoc adimplere nequivissent, dicti Franci, resistente ac contradicente præcipue Landone germano ejus, q em dudum ipse cum ceteris fratribus gastaldeum in his quæ ⁷ ad eos pertinebant instituerat, ab eodem Atenolfo absoluti, via qua venerant repedarunt. Tunc dictus Atenolfus consilio habito cum suis, Sadi cognatum suum ad Athanasium sæpius dictum subdole misit, poscens ab eo auxilium, ut adjuvaretur singulariter fieri comes in Capua. Hoc autem audiens, gavisus est, et spopondit se in omnibus illum ⁸ auxiliaturum; cumque hoc a plurimis et maxime terque quaterque Landoni fuisset relatum, ille solita segnitie et torpore detentus, parvipendens pro nichilo ducebat hujusmodi nunciium.

63. Exin memoratus Lando febris ⁹ ardore succensus, Teanum habiti, curandus a langore quo detinebatur. Atenolfus interim a re cœpta ¹⁰ nec gressumque neque mentem amovit, sed promissus et fervidus existens parturire quod jamdudum corde conceperat, ob hoc Neapolim ire auxiliabat festinus. Hoc ergo cum ad aures Landonis pervenisset, illico Alcisum et Adelfridum Capuam misit, ut dictum virum suo hortatu cœpto itinere deviare, et adjecit: *Ego autem, missa audita et comestione finita, subsequar vos.* Illi enim abientes, fatum virum inventientes retinere nequiverunt; erat enim dies dominicus. Deinde Lando proficiscens, cum minime reperit; jam enim abierat. Quo facto ¹¹, sustinuit Lando redditum ejus, illique revertenti dixit Lando et cæteri fratres: *Quid egisti illuc, quo isti?* Quibus ille respondit verba bona verbaque consolatoria et deceptionibus plena. Hiis auditis et nimium creduli, acquieverunt credentes ei. Proinde Lando advertens fratrum dolum, set sompno sopitus et negligentia depressus, non intelligens telum quo jaculabatur. donec transfigeretur fibræ iccoris ejus, Teanum

reidit sanaturus, ad quem Landonolfus frater suis invisere veniens, Landonolfus solus urbem relictus est.

64. Cernens autem hoc Atenolfus, et videns sibi tempus adesset congruum, prius simulavit se cum conjuge et liberis e ¹² civitate egredi et Calvum quasi habitaturus ¹³ adire. Inter ista cum juvenulis et pecunia ambitiosis paciscens, dato sacramento et promissis multis muneribus, dirumpens jusjurandum quod cum filiis Landonis ter juraverat, cum sompni tempus advenisset sabbatum post epyphaniam ¹⁴, hoc est 7. Ytius Januarii, advocatis sodalibus ¹⁵ suis, super filios Landonis irruit bellaturus (887). Filii autem Landonis non segniter se præparaverunt adversus hujusmodi conamen, set fugientibus eis his in quidem confidebant, concussi sunt valide. Maxime ex hoc turbabantur, quia putabant, quod Lando cum omnibus germanis suis in hoc adesset discidio. Videntes autem hii, destituti essent ab omnibus, cesserunt Atenolfo, et egredientes noctu ex urbe, Teanum advenerunt, Landonolfus, Pando et nepos eorum Guaiferius, clamitantibus eis a tergo de civitate: *Nolite ire Teanum, quia certissime capiementi!* At illi Teanum appropiantes ¹⁶, hesitare ¹⁷ cœperunt, ne forsam a Landone tenerentur astricti; nunciato itaque adventu suo, officiosissime sunt suscepti.

65. Atenolfus gastaldatum Capuanum singulariter suscipiens, continuo se comitem appellari jussit, moxque filium suum Athanasio obsidem direxit, sicut sacramento ¹⁸ pollicitus fuerat, Liburiam et Capuam sub jurejurando illo concessit. Athanasius vero retinuit illius sobolem, quousque pactum illi a Guidone duce repromissum susciperet dictus Atenolfus, acceptoque fœdere Gallico, reddidit illi filium suum, et cutolita est pax inter utrumque anno uno et mensibus tribus. Per idem tempus missis legatis idem Atenolfus Romam, Majone venerabili abbate et Danferio diacono, ut subderetur Stephano pio papa, essetque illi proprius famulus; et promissi reddere Cajetanos, quos pridem callide ceperat, adjuvaretque eum contra Saracenos Garillano residentes. Quæ postea cuncta oblitus, ex his quæ promiserat nichil omnino adimplevit.

66. His quoque diebus Theophilactus stratego a Bari Teanum hostiliter advenit hiemis tempore, Saracenos temptans impugnare; nichilque proficiens, infructuosus abscessit; abiensque Neapolim, Marinum gastaldum castri ¹⁹ sanctæ Agathæ ²⁰ Ajoni rebellem percepit ²¹, et Apuliam rediens nonnullas munitiones ejusdem Ajonis vi apprehendit. Unde occasione accepta, idem Ajo adversus augustale domi-

nium rebellionis furgium initiavit, quod suo in loco inseretur ¹.

67. Ante hoc sãme tempus Guaimarius princeps Constantinopolim ad augustorum vestigia confisus accessit; a quibus benigne susceptus est, ei patritius ab eis factus, cum honore ad propria remissus est. Cum autem adhuc illo moraretur, Athanasius dolorem conceptum ² in opus erumpens, Græcos et Neapolites seu omnes Capuanos generaliter movens super Abellanum ³ misit castrum, quo tunc præerat Landolfus Suessulanus. Mox autem ut illic supervenit exercitus, fraude illorum qui intro erant ⁴ captum est, apprehenso in eo Landolfo et filio ejus juniore nurnumque illius, uxore ⁵ videlicet Landonis, qui cum Guaimario profectus ⁶ fuerat.

68. His ita decursis, suasus Lando ab Algegisio ⁷ B aliisque Capuanis, una cum Guaiferio quandam tractoriam plastro vehementem ⁸ intromissus, Capuanam urbem ingressus est, atque ad episcopalem abiit aulam; ubi pauci ex suis ⁹ congregati sunt, Atenolfo accelerante. Tunc commissum est prælium, mortuoque Valane illustri viro, dissolutum est cor eorum qui in parte Landonis erant, ei cœperunt illum relinquere et Atenolfo sociari. Tunc, licet flecte, pacis osculum sibi mutuo fratres optulerunt, quod in arca cordis minime retinebant. Lando autem post ista cum Guaiferio ad propria remeantes, reliqui consantaneî illorum capti sunt et vinculis innexi; inter quos et Landolfus presul captus est et custodia trusus. Post non multum tempus per singulos dies omnes absoluti sunt.

69. In diebus illis quando Atenolfus gastaldatus regendi jura adeptus est, omnia quæque Benedictus infra urbem Capuanam possedit, fratribus exultantibus auferri præcepit. Qua de re missus ab Angelario venerabili abbate ego ipse vestigia apostolorum ¹⁰; adii Stephanum summum pontificem, postulaturus pro rebus nostris abbatis; a quo et benedictionem fratribus detuli et privilegium nostri cœnolii, et supradicto viro litteras ¹¹ exhortatorias attuli. Dominicalis res ablata reddita est, mea ¹² autem ex toto subtracta; in proximo etiam cellam mihi ab abbate traditam, concepto dolore, vi abstulit.

70. Interea cum Atenolfus jam memoratus Capuanos cepisset, advertens Athanasius Capuam fortiter concussam, cœpit occasionem querere adversus Atenolfum, et obsides ab eo sen et pacem innovare. Decurrentibus inter alterutros missis, Maio ¹³ supradictus abbas et Ausencius Neapolim profecti sunt, quos Athanasius ad amphitheatrum ire præcepit, simulque Atenolfum illuc adesse voluit, quatenus firmato fœdere una cum Guaiferio consule, fi-

lium suum cum aliquantis e Capua obsidem mitteret. Hoc autem faciens, insidias tetendit latenter cum Græcis et suis ad capiendum eos ¹⁴. Sed quia, ut conjicitur, adhuc non erat completa malitia, quæ post paululum divinitus puniendâ est, facta morula; set et filium suum infra urbem clausit, supradictos viros misit arenam; egressusque statim Graiorum cuneus, supradictos apprehendit viros cum aliis, et deprædavit totam Capuam graviter; moxque sine delatione cunctum equitatum et pedestrem exercitum mittens, omnia sata Capuæ succidi exterminarique fecit funditus.

71. (888.) Præsciens ¹⁵ autem Deus dicti viri malitiam et volens præstare Capuanis misericordiam in tam crudeli impiaque persecutione, permisit eundem Athanasium in tantam elationem prorumpere, ut etiam Beneventi fines bis terque prædari faceret. Aio autem tunc Bari degens, impugnabat Græcos impugnantem se; qui hoc audiens, ilico segnitie deposita, ferme cum tribus milibus bellatoribus clanculo veniens castrum in Abellinum; ubi autem intellexit, Græcos cum Neapolitibus residere super Capuam radicatusque eam devastare, ilico recto itinere super eos audacter adventare studuit. Sed quidam naturaliter zizaniorum sator Dauforius, Dauforii nostri genitor, urbe Beneventi egressus subdole acsi secuturav principem, ex diverso Capuam cursim ¹⁶ properavit et dicto exercitui adventum indicavit Aionis. At illi, relicta Capua, præcipites ¹⁷ Neapolim reversi sunt; Aio autem iter quod cœperat peregit, illisque minime repertis, Liburiam ingressus est, cum quo et Atenolfus abiit; et exusta tota pene Liburia ac deprædata, populisque et bestis ablatis, puteisque saxo oppilatis, amphitheatrum profectus est. Quo residens per aliquot dies, machinis et diversis telis fortiter expugnavit illud ¹⁸. Indeque ¹⁹ habiens; super castrum sanctæ Agathæ insedit, atque Marinum gastaldum sibi rebellem in fide ad se remeantem suscipiens, accessit; aliquandiu Benevento commorans per Sepontum Barim reversus est.

72. Atenolfus autem Aioni se subdens per sacramentum, ab eodem in adiutorium sui centum viginti ferme bellatores viros suscepit, cum quibus graviter totam Liburiam deprædavit. Sed quia nonnunquam desperatio periculum gignere solet, generaliter moti Materenses e Calvo ²⁰ et aliquanti Capuani ²¹ cum dictis Apuliensibus juncti, Liburiam circummeantes, Suessulam deprædarunt, et reverti cœperunt. Quibus occurrit Græcorum Neapolitumque exercitus juxta rivulum Lanii, atque in unum mixti, supervalebat ²² pars Atenolfi partem Gragicam; set superveniens scæra theatralis a tergo et in medio, circumsepti, de-

victi sunt, partim capti, partimque gladiis extincti sunt. Hac de causa audaciam sumens Athanasius, bellum cœpit expetere; unde Atenolfus, non segnis redditus, continuo cum suis Atellam abiit, dumque prælium non invenisset, reversus est ad sua

73. Cum non multo post, instigante inimico humano generi, collecto Athanasius multitudine exercitu mixto Græcorum, Neapolitensium et Hismaelitarum, equitantium et pedestrium, misitque illos adversus Capuam pugnatos. Quibus occurrit Atenolfus ultra rivulum Lanii juxta sanctum Carcium^a, habens in comitatu suo auxiliares ab Ajone missos necnon et Saracenos. Saraceni vero ex utraque parte juncti steterunt, nulli eorum præbentes auxilium. Atenolfus talia cernens, acrius super inimicos suos insurgens, ac primo impetu potenti virtute superans, protrivit eos usque ad ultimam perniciem, occisis ex eis plurimis multisque captis, reliquos oppido fugere compulsi, victorque triumphans ad castra honustatus ac lætus cum suis omnibus repedavit; de suis autem præter unum ammisit Alderico nomine, et ipsum a suis, ut fertur, occisum. Ab hoc sane die cœpit jam quasi potens esse Atenolfus, et Athanasius impotens. Hinc inchoavit omnia sata eorum qui in colossum¹ morabantur diripere, cunctaque bona eorum vehiculis diversis ad urbem trahi.

74. Hoc quoque quod narro omnes audiant aures, prout Dominus sæpe parabolice sequacibus suis dicebat: *Qui habet aures audiendi, audiat* (Matth. xiii), ut omnis pavescat homo, stupeat et ad Deum revertatur vel sero², ne, si³ obstinatus animo remanserit, contingat illi illud quod Dathan et Abiron superbientibus advenit, necnon et Choræ cum fautoribus suis evenisse dinoscitur. Guaiferius enim præfectus harenarum, qui pene omnia mala quæ facta sunt in diebus ejus ipse opere suo gessit fecitque patrare, cujus præstigio Romana tellus depopulata est, Beneventana regio funditus desolata est, ab hoc et initium et finem⁴ accepit; idcirco Dei judicio hoc modo illius scelus⁵ facinorosus finis explevit. Nam subito superna inspirante gratia, a quo bonum omne procedit, in⁶ illum excitati illi, a quibus ipse putabatur salvari, mutata mente in eum surgentes apprehenderunt, bonaque ipsius diripientes vincerunt, revertentes nichilominus ad solum, de quo nunquam diabolice abscisi sunt, ipsunisque proconsulem despicabilem Capuam, Atenolfo consencientes⁷, remiserunt, pane tribulationis et aqua angustiae suggillaturum. Hoc facto, universi qui a propria sede olim fuerant superbe exulati, ad sua obedienter reversi sunt, factumque gaudium magnum, pax et securitas; cœperuntque præesse⁸ qui subesse soliti erant, et

qui per trecentos et eo amplius annos⁹ imperaverant legibus, præesse cœperunt his qui cum Saracenis vicerant per aliquod soles. Tunc cœpit cohors Bardica^b triumphans regnare super eos, quos semper armis subegerant.

75. Interea videns Athanasius se in omnibus asperatum, pudore objectæ¹⁰ pacis expetiit fœdus; quod adeptus est, præbitoque¹¹ jurejurando, pacti sunt ad invicem. Primum tamen sacramentum sistebat roborem vel¹² mensem aut tempus annotinum; istud autem nec ad diem duravit duodecimum. Denique Hismaelita, hac illacque discurrentes, invitatur¹³ ab omnibus, omnia devorant, universa consumunt, et contra Neapolim unanimiter consurgunt. Æquo valde examine ipsumque supernum jaculatus est solium, ab his procul dubio percelleretur, cum quibus Christicolum genus pene omne protriverat; prout Johannes dicit in Apocalipsis, immo et Dominus per Johannem, de Babilone: *Quantumcumque ministravit vobis, ministravit illi; in poculo quo miscuit, miscite illi duplum* (Apoc. xviii). Hac autem audientes, nolite cor apponere, quod Deus hoc meritis alicujus prælati fecerit, set sua misericordia et miseriis hominum egerit nauctus, ut ipse per psalmistam dicit: *Invoca me in die tribulationis tuæ, eripiam te et magnificabis me*. Nam peccatori dicit: *Quare tu enarras justitias meas*, etc., quousque ait: *Hæc fecisti et tacui, existimasti iniquitatem; in quo ergo ero tibi similis?* (Psal. xlix.) In una tamen removeor, quod cum dicat Apostolus: *Nonne qui prædat et ipse prædaverit?* (Isa. xxxiii.) Quid ergo ero de his qui prædant proximos et proximas, traduntque prostibulo¹⁴? itane prædabuntur deinde? Sicuti enim Neapolites vastantur, qui vastarunt, ita et nos forsitan devorabimur, qui nunc devorantes sumus. Beati ergo qui, Domino custodiente, immunes ab hac sæculi procella existunt, ubi omne malum et nullum sine Domino bonum regnat, et in æterna numerantur vita, qua omnis felicitas et beatitudo perempuis floret in sæcula sæculorum. Amen.

76. Aio denique a Benevento per Sepontum Barim profectus, super quam Constantinum augustorum aulicum¹⁵ et patritium insidentem reperit, rebelles imperatorum viriliter impugnantem; adversus quem dictus Aio, fultus auxilio Hismaelitarum et vallatus agmine pedestrium Apuliensium, audacter insurgens primo impetu victor existens, de hostibus plures interfecit. Dehinc¹⁶ Constantino¹⁷, qui cum tribus milibus equis in tuto consistebat in loco¹⁸, valide contritus, vix cum aliquantis urbem ingredi valuit Barim; reliquos aut gladiis aut tradidit captivitati. Ipse autem Græcorum obsitus vallo, infra urbem

VARIÆ LECTIONES.

¹ colosso 2. ² fero c. ³ vox deest in c. ⁴ finis c. ⁵ scelus c. ⁶ in loco raso. ⁷ consenciente c. ⁸ ita 3, esse c. ⁹ anno imperaverat 4. ¹⁰ objecte 4, objecto 2. ¹¹ prævitoque c. prævintoque 5. ¹² ut c. ¹³ invitantur c. ¹⁴ pros ribulo c. ¹⁵ aulicet c. vaiulus 3. ¹⁶ ita 1? 3, deinde 2. ¹⁷ a const. 2. 3 ¹⁸ const. locum 3.

NOTÆ.

^a San Carolo in agro Ave sano.

^b Id est Langobardica.

occultatur ², sustinens sufragium Atenolfi, quem A pridem protexerat, et non inventi; nam et Gallos et Agarenos promissis aureis sepius mixtum invitans ³, opus nequivit.

77. Atenolfus ergo cum Athanasio pacem interim custodita fere bis seuis ⁴ diebus, scisso fœdere, utraque pars ad prædam prorupit. Set Capuani ⁵ prævalidiores effecti, per se et cum Saracenis graviter Neapolim circumquaque vastantes lacerant, ut ignis consumantes omnia, æque Dei iudicio, ut quæ Saracenis innumerabiles Chisticolas gladiis et captivitatibus tradidit bonisque eorum ditatus est, non immerito ab his flagelletur, rodatur et deprædetur, ut Salomon ait: *Quis medebitur incantatori a serpente semel percusso?* (Eccli. xii.)

78. Interea Atenolfus post episcopi captionem B cunctumque clerum sacramento revinctum ⁶ ad nova se contulit et recentia jura legis. Nam monachos beati Benedicti pro rebus perditis jurare ⁷ compulit, quibus cessum fuerat ab omnibus retro principibus cunctisque augustis Gallicis, sacramentum per se nulli homini dandum nisi per scario-nes ⁸; se autem in hujusmodi negotio sapienter ac potiore ⁹ ostendens prioribus.

79. Defuncto autem Lamberto, filio Guidonis senioris, filio suo Spoletium reliquit; quo etiam decedente, Guido junior Spoletium et Camerinum suscipiens, cum Saracenis in Sepino castrametatis pacem fecit, obsidibus datis et acceptis; cujus etiam tempore supradicta cœnobîa, urbes et oppida omnia a Saracenis capta et exusta sunt. Regiam ad urbem C legationem dirigens, contra jus faciens, pecuniam accepit. Quamobrem a Carlo tercio augusto captus est, et nisi fugam arripuisset, capite plecteretur. Unum quippe illius narro factum haut ¹⁰ indissimile, quod in Cariliano gestum est (883). Denique cum a Sopotio idem dux Atenolfo comitante Capuam pergeret, in loco qui Caudi dicitur Arranem Hismaelitam, tyrannum crudelissimum, cum trecentis pene sequacibus suis peremit (887). Cognoscens autem Guido Carlum augustum seminecem jacere, cupiditate regnandi devictus deceptusque a contribulibus suis, reliquens Beneventanam provinciam sibi subactam ¹¹ et Spoletentium ducatum, abiit Galliam regnaturus. Beneventi quidem tellus a Græcis capitur, Spoletium deprædatur ab Agarenis, ipse autem manet invisus et inauditus. Cum vero paruerit et auditus fuerit, quid dixerit ¹² vel quid egerit, scire volentibus per ordinem narrobo.

80. (888.) Interea Aione obsesso infra urbem Barim a Græcis atque auxilium exflagitantem a Gallis et suis, Atenolfus titubans Athanasii minas, legatos suos ad Constantinum patricium destinavit,

VARIE LECTIONES.

¹ occultatur c. ² ita 2. 3. : : utans c. ³ bis bonis c. quod correxi; v. supra cap. 75. ⁴ capuam 2. ⁵ revinctum c. ⁶ jure c. ⁷ aut c. ⁸ subacta c. ⁹ erit c. dixerit B. ¹⁰ utuvertit f. advertit 2. ¹¹ hujuscemodi c. ¹² s. facta l. suntus c. ¹³ aut c. ¹⁴ dauferius c. ¹⁵ transmittet c. ¹⁶ confringentes c. ¹⁷ constrahens c. ¹⁸ gentis c. ¹⁹ famulis c. ²⁰ regnum A. B. ²¹ avari c. ²² DCCC LXXX. c. ²³ ita correxi; conflictis c. ²⁴ celebratur 2.

NOTÆ.

^a Idem quod scarios, milites.

^b Ironice dicta.

A quo residebat super dictam urbem, et fœdus cum eo statuens pacis, vires resistendi Aionis astu doloso avertit ¹⁰. His et hujuscemodi ¹¹ argumentorum decipulis dictus Aio cernens se delusum, doluit; tandem necessitate cohartans cum memorato patricio pacem faciens, urbem remisit et ad propria remeavit, Atenolfo et Maioni abbati, qui supra fata ¹² legatione functus fuerat, haut ¹³ frustra minitans. Eadem tempestate dum idem Atenolfus Dauferium ¹⁴, nostrum dyaconem, recte disposeret Tarantum et inde regiam ad urbem transmitteret ¹⁵, ipsumque questum esse adversus eum de inopia; oborta alterutrum contentione, ad invicem sequestrati sunt, et Atenolfo incubante Capuam, Dauferius Teanura commoraturus properavit. Paulo post concordia composita, ad eum a quo se separaverat regressus est.

81. Per idem tempus Græci navaliter a Constantinopolim ad Regium tellurem adventantes, ex diverso et Hismaelitæ ab Africa et Sicilia properantes, utrique junxerunt se inter Messanam, urbem Siciliae, et Regium; et confingentes ¹⁶ parumper mutuo, victi sunt Græci, tantoque metu territi sunt reliqui Achivi qui remanserunt, ut tam viri quam feminae et parvuli, relictis utriusque civitatibus cum omnibus, subsidium adepti sunt, nemine contrahens ¹⁷ bella. Set ut talia permiserit divina æquitas illi belluinae genti ¹⁸, econtra narro brevius. Achivi autem ut habitudinis similes sunt, ita animo æquales sunt bestiis, vocabulo Christiani, set moribus tristiores Agarenis. Hii videlicet et per se fidelium omnes prædabant, et Saracenis emebant, et ex his alios venales oceani litora farciebant, alios vero in famulos et famulas ¹⁹ reservabant. Talia et his similia animadvertens Deus, tradidit illos in opprobrium et in deprecationem, ut pereant, et recogitent et intelligant quia in operibus suis diris Deum jaculati sunt. Acta sunt hæc in arto spatio maris, quod dirimit Regium ²⁰ a Sicilia, qui locus olim tellus erat, set moderno tempore a Phari ²¹ æquore occupatus est. Hæc itaque gesta sunt anno Domini 883 ²² mense Octobris.

82. Hoc etiam anno revertens Guido ad Italiam, quo principare cupit set optinere nequivit, in Italia juxta civitatem Brencianam cum Berengario et ipso duce conflavit ²³; in quo nimirum conflictu utriusque partis acies crudeliter cæsa est. Spolia autem cæsorum a Berengario recollecta sunt. Pacti sunt tamen ad invicem usque in epyphania, qui celebrantur ²⁴ 8 Ydus Januarii (889). Cum autem uterque se junxerit ad pactum vel ad bellandum, quod deinceps egerint, præsentis opusculo inseram.